

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EKONOMICKÉ ŽURNALISTIKY

Válečné řízené hospodářství v protektorátu Čechy a Morava
War Controlled Economy in the Protectorate of Bohemia and Moravia

Student: Jiří Aujezdský

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. PaedDr. Milan Sekanina, CSc.

Ostrava 2012

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracoval samostatně.

V Ostravě dne 11. května 2012

.....
Jiří Aujezdský

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své bakalářské práce Doc. PhDr. PaedDr. Milanovi Sekaninovi, CSc. za průběžnou kontrolu a podnětné připomínky. Dále bych rád poděkoval Mgr. Ivaně Šulákové za vstřícnost a odbornou pomoc s vypracováním žurnalistické části mé bakalářské práce.

Obsah

2. Válečné řízené hospodářství v období protektorátu Čechy a Morava.....	8
2.1 Přejít na válečné řízené hospodářství.....	9
2.2 Průmysl	10
2.2.1 Surovinová základna	11
2.2.2 Přesun výrobních kapacit do protektorátu Čechy a Morava	13
2.2.3 Pokles produktivity práce.....	15
2.2.4 Hrubý domácí produkt v protektorátu Čechy a Morava.....	16
2.3 Zemědělství	17
2.3.1 Změny v zemědělství po okupaci.....	17
2.3.2 Úpadek a jeho příčiny	19
2.4 Zaměstnanost a sociální politika	20
2.5 Finanční hospodaření	22
3. Ekonomicko politické působení Reinharda Heydricha v protektorátu Čechy a Morava a jeho odraz v českém dobovém tisku.....	25
3.1 Jmenování zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha.....	26
3.2 Germanizace českých zemí	27
3.3 Ekonomicko politické reformy Reinharda Heydricha.....	30
3.4 Odraz v českém dobovém tisku	34
3.4.1 Chlebičková aféra.....	36
3.4.2 Psalo se v tisku	37
3.4.3 Atentát na Reinharda Heydricha	42
4. Využití řešené problematiky v žurnalistice	45
4.1 Úvodník.....	46
4.2 Interview	50
4.3 Anketa	53
4.4 Recenze	55
5. Závěr.....	57
Seznam použité literatury	60
Seznam zkratk.....	63
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	
Seznam příloh	

1. Úvod

Výnosem o zřízení protektorátu Čechy a Morava bylo 16. března 1939 postoupeno československé území do okupace nacistického Německa. Již dříve, nařízením mnichovského diktátu podepsaného 30. září 1938, spadalo československé pohraničí osídlené z větší části německým obyvatelstvem do područí Německa.

Zřízení protektorátu Čechy a Morava mělo zásadní vliv na utváření politických, sociálních, kulturních a hlavně ekonomických aspektů společnosti. Protektorát Čechy a Morava byl předurčen jako zdroj výrobních faktorů a to práce, půdy a kapitálu pro potřeby německé říše.

Ekonomika státu se záhy po zřízení protektorátu transformovala na válečné řízené hospodářství.

Cílem mé bakalářské práce je za pomoci odborných zdrojů charakterizovat transformaci na válečné řízené hospodářství, analyzovat jednotlivá hospodářská odvětví podílející se na protektorátní ekonomice. Za pomoci protektorátního tisku charakterizují vnímání českého obyvatelstva na vliv ekonomicko-politických reforem zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Při psaní bakalářské práce jsem použil metodu pozorování a abstrakce.

V první části bakalářské práce se zabývám transformací protektorátní ekonomiky na válečné řízené hospodářství a postupně charakterizují odlišnosti a změny v průmyslu, zemědělství, sociální politice a v oblasti finančního hospodaření protektorátu Čechy a Morava.

V druhé části práce se zabývám ekonomicko-politickými reformami Reinharda Heydricha a jeho odrazem v českém dobovém tisku. Soustřeďuji se na vliv a působení Heydrichových reforem na české dělnictvo, jejichž krátkodobým cílem bylo v co největší míře motivovat české dělnictvo k dosažení maximální výrobní efektivity hospodářství. Reinhard Heydrich, přezdívaný jako kat českého lidu, uplatňoval politiku cukru a biče. Tvrdými represemi a četnými popravami nejprve vyděsil a psychicky zlomil obyvatelstvo, které si následně prostřednictvím sociálních a pracovních výhod chtěl získat. Zvýšil sociální dávky, zavedl závodní jídelny, dal rozdat tisíce párů pracovních bot, tisíce vstupenek na divadelní představení a sportovní utkání. Také například umožnil stovkám

dělníků bezplatnou rekreaci v lázních. Aby si více podmanil český národ, zvýšil přiděly tuků a tabáku. To vše za jasným a vypočítavým cílem propagandy a získání sympatií dělnické třídy, kterou reflektuje dobový tisk. Nikdy však ze svých priorit neopustil dlouhodobý cíl a to germanizaci českých zemí a vyvraždění českého národa, který byl pro nacistickou ideologii méněcenný.

V třetí, žurnalistické, části bakalářské práce srovnávám život obyvatel v protektorátu Čechy a Morava s životem obyvatel v mikroregionu Hlučínska. Toto území bylo na základě mnichovské dohody od 8. října 1938 připojeno k Třetí říši jako součást Altreichu, neboli staré říše, která dříve patřila více jak 180 let Prusku. Hlučínsko tudíž nikdy nebylo součástí Sudet na rozdíl od většiny československého pohraničního území.

Žurnalistická část obsahuje tři povinné žánry a to úvodník, interview a anketu. Jako volitelný žurnalistický žánr jsem si vybral recenzi. Do úvodníku mi poskytla cenné informace paní profesorka Nina Pavelčíková, která se mimo jiné ve svých výzkumech zabírala právě životem na Hlučínsku. Zároveň jsem se opřel o svědectví několika pamětníků a výpověď historika Josefa Tomeše. Úvodník ukončuji inspirativní myšlenkou hlučínské spisovatelky a básnířky Jany Schlossarkové.

V rozhovoru jsem vyzpovídal spolupracovníka Muzea Hlučínska a jednoho z tvůrců archivní databáze hlučínských pamětníků pana Jiřího Nemináře, kterého jsem se ptal nejen na rozdílnost jednotlivých odvětví hospodářství v protektorátu Čechy a Morava a na Hlučínsku, ale také na probíhající badatelskou činnost.

Jelikož mnoho tradic a zvyků na Hlučínsku dodnes přetrvalo z období nadvlády Německa, směřoval jsem také anketní otázku na toto téma. Zeptal jsem se respondentů na charakteristické tradice dodržované v tomto regionu.

Ve volitelném žurnalistickém útvaru jsem recenzoval stříhový dokument Generace životem zkoušená, který zachycuje výpovědi sedmatřiceti pamětníků natočených Muzeem Hlučínska v roce 2011.

2. Válečné řízené hospodářství v období protektorátu Čechy a Morava

Ve středu 15. března 1939 v šest hodin ráno překročila vojska německé říše pod velením generála Johannese Blaskowitze hranice Československé republiky. Nastala okupace českého území. Pár hodin předtím prezident Emil Hácha za spoluúčasti ministra zahraničí Františka Chvalkovského vydal, na nátlak Adolfa Hitlera, Československo do područí nacistického Německa. Velitelé českých armádních oddílů dostali rozkaz neklást odpor a složit zbraně. Nastala okupace.

Ještě týž den večer dorazil do již okupované Prahy Adolf Hitler, aby na druhý den, ve čtvrtek 16. března 1939 vydal na Pražském hradě *Výnos o zřízení protektorátu Čechy a Morava*. Tento výnos byl otištěn na prvních stranách všech novin v zemi a ustanovil tak z Československa protektorát Čechy a Morava.

Z československé vlády se stala vláda protektorátní s velice omezenou pravomocí. Protektorátní vláda byla zbavena rozhodování týkající se obrany státu či mezinárodních záležitostí. Prezident Emil Hácha zůstal ve své funkci, avšak společně s vládou byli podřízeni říšskému protektorovi, kterým byl od 21. března 1939 Konstantin von Neurath. Pro české obyvatele platily dosavadní zákony, pokud nebyly v rozporu s nařízeními německé říše. Dvacátého prvního března 1939 prezident Hácha nechal rozpustit parlament a senát. Česká vláda jako kolektivní orgán byla rozpuštěna, zůstalo jen několik málo ministerstev. Jedno z nejdůležitějších ministerstev převzal z Říše jmenovaný Walter Bertsch.¹

Okupace českých zemí přinesla Německu nesmírně cenné výrobní kapacity v podobě pracovní síly, průmyslových objektů a surovinových zdrojů, které na rozdíl od ostatních okupovaných států nebyly znehodnoceny bojem.² Mezi cennou kořist, také patřilo získání kompletní výzbroje české části československé armády. „*Hodnota výzbroje činila 24 miliard korun a hodnota nemovitostí 11 miliard korun*“.³ Spolu s armádní

---

¹ TEICHOVÁ, Alice. *Německá hospodářská politika v českých zemích v letech 1939-1945*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1998, s. 35. ISBN 80-7079-153-5.

² PRŮCHA, Václav. Československé hospodářství za nacistické okupace. *Dějiny a současnost*, 1966. č. 4. s. 33-36.

³ NOVOTNÝ, Jiří. *Státní finanční hospodaření v období protektorátu v letech 1939 – 1945*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2006. s. 9 ISBN 80-86729-24-9.

výzbrojí a průmyslovými kapacitami připadly německé říši veškeré rezervy a zdroje vyhrazené pro obranu státu, a také na svou dobu poměrně rozvinuté zemědělství.⁴

2.1 Přejít na válečné řízení hospodářství

S nástupem německé okupace transformovali nacisté hospodářství na válečnou výrobu. K efektivnímu rozvoji docházelo pomocí restrukturalizace hospodářství a stimulace ekonomiky prostřednictvím přímých státních zásahů. Začalo vznikat válečné řízení hospodářství s rozhodující úlohou soukromého sektoru.⁵

Změna orientace hospodářství na válečnou výrobu proběhla v rychlém sledu. Do půl roku se uskutečnily výrazné změny, které bez výjimky postihly každého obyvatele českých zemí. Docent Jiří Novotný tento přechod uvádí v přehledném sledu událostí.

- 1. května 1939 byl vládním nařízením č. 121/1939 Sb. zřízen Nejvyšší úřad cenový.*
- 2. června 1939 bylo vládním nařízením č. 149/1939 Sb. uzákoněno centrální řízení mzdové politiky.*
- 3. července 1939 byly vládním nařízením č. 168/1939 Sb. vyhlášeny zásady nového uspořádání a změnách v hospodářství.*
- 4. srpna 1939 byly zřízeny úřady práce vládním nařízením č. 193/1939 Sb.*
- 5. srpna 1939 vznikl Ústřední svaz průmyslu, který měl na starost kontrolu rozdělování surovin.*
- 6. října 1939 byl zaveden lístkový systém.⁶*

Přejít na válečné řízení hospodářství byl realizován v tak krátké době převážně kvůli neexistenci parlamentu a tudíž eliminaci procesu parlamentního schvalování. Centrálnímu řízení podléhaly živnosti, doprava, finanční instituce, pojišťovnictví, zemědělství a lesnictví, které řídila příslušná ministerstva.⁷

---

⁴ NOVOTNÝ, Jiří. *Státní finanční hospodaření v období protektorátu v letech 1939 – 1945*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2006. s. 12-25. ISBN 80-86729-24-9.

⁵ Tamtéž

⁶ NOVOTNÝ, Jiří. c. d., s. 15.

⁷ TEICHOVÁ, Alice. c. d., s. 34.

Za pomoci Nejvyššího cenového úřadu bylo docíleno regulace trhu. Úřady práce přerozdělovaly pracovní sílu z méně významných pracovních pozic lehkého průmyslu, kterou směřovaly do zbrojního a těžkého průmyslu. *Vládním nařízením č. 168 byly připraveny podmínky pro rozvoj válečné zbrojní výroby a pro útlum spotřebního průmyslu.*⁸ Dohled nad přerozdělováním surovin Ústředního svazu průmyslu zajistil vyrovnaný a plynulý chod výroby a zároveň mohl operativně řešit a předcházet problémům s nedostatečným zásobováním výrobních surovin, především uhlí a oceli.

Všechny zmíněné kroky, které byly pro veřejnost značně nepopulární, přinesly Německu kýžený výsledek v podobě nastartování ekonomiky a dosažení konjunktury v těžkém průmyslu ještě před zahájením války. Podle Jiřího Novotného se *„hodnota veřejných objednávek u průmyslových objednávek v době od 1. října 1939 do 30. září 1940 dostala na úroveň 900 miliónů marek, v přepočtu 9 miliard korun.“*⁹

Jedním z prvků, na kterém lze hospodářskou konjunkturu dobře pozorovat, je výsledek hospodaření železnice. *V roce 1941 bylo prostřednictvím železniční dopravy přepraveno o 20 miliónů více osob než v předchozím roce.*¹⁰ Za tento nárůst můžou především přesuny vojáků na frontu a posílání českých dělníků na práci do Německa. Za měsíc září v roce 1941 železnice v protektorátu využívala až okolo 70 % svého vozového parku pro armádní potřeby. V roce 1943 hospodaření železnic vytvořilo rekordní přebytek 1 miliardy korun.¹¹ Tyto přebytky však byly neefektivně vynakládány na investice do překladišť a zvětšování seřaďovacích stanic pro potřeby velkých transportů na východní frontu. Po válce tyto stavby nenašly své plné využití.

2.2 Průmysl

Válečné řízené hospodářství vyžaduje direktivní zásahy státu. Tržní mechanismus je do značné míry postižen prioritami zbrojního průmyslu. Pro efektivní vedení války, zbrojení, a dostatečné zásobování válečných front, jak zbraněmi, potravinami, ošacením a dalšími nepostradatelnými zásobami, bylo nutné vytvářet výrobní plány, přerozdělovat suroviny, vyhrazovat výrobní prostory, stejně tak jako pracovní sílu. Tyto zásahy

---

⁸ NOVOTNÝ, Jiří. c. d., s. 15.

⁹ Tamtéž

¹⁰ viz NOVOTNÝ, Jiří. s. 12-25.

¹¹ Tamtéž

a stanovení výrobních cílů bylo stanovováno centrálně a následně shora přenášeno na nižší úrovně až ke koncovým článkům v podobě výrobních závodů.

Podniky nadále sice zůstaly v rukou svých majitelů, avšak svoboda jejich rozhodování byla omezená na minimum. Mzdy a ceny byly řízeny centrálně. Výrobní faktory, jako stroje, suroviny, energie, dopravní prostředky a pracovní síla, byly přidělovány. Trh tak pozbyl na své funkci. Orientací na zbrojní průmysl na úkor lehkého průmyslu se omezila nabídka základního zboží na trhu.

Stimulace těžkého průmyslu vyvolala téměř okamžitou konjunkturu, přesto, jak zmiňuje Václav Průcha, celkový objem průmyslové produkce ze začátku okupace nejdříve poklesl.¹² Mohla za to válečná reorganizace, která měla za následek úpadek lehkého průmyslu a stavebnictví, které vyústilo až v úplné zastavení civilní výstavby. V podnicích, které se významně podílely na válečné výrobě, bylo české vedení vyměněno za německý management.¹³

V rámci válečného řízeného hospodářství bylo centralizováno hospodaření se surovinami, palivy, elektřinou, polotovary a finálními výrobky. Pracovní síly a dopravní prostředky byly vázány na zbrojní výrobu. Pod dohledem byl také pohyb spotřebního zboží od výrobce ke spotřebiteli.

Aby okupační režim mohl snáze diktovat podnikatelům příkazy ohledně vývoje výrobního odvětví, navýšení produkce nebo naopak snížení, docházelo k zakládání povinných organizací podnikatelů. Nejvýznamnější organizací takového typu v oblasti průmyslu byl Ústřední svaz průmyslu pro Čechy a Moravu.

2.2.1 Surovinová základna

Význam protektorátu v oblasti nerostného bohatství nebyl pro Německo příliš významný. Z přiložené tabulky 2.1, která ilustruje surovinovou základnu v roce 1937 v protektorátu, respektive v Československu vůči Německu (včetně Slovenska), vyplývá, že v té době Československo disponovalo jen zlomkem surovinové základny.

---

¹² PRŮCHA, Václav. Československé hospodářství za nacistické okupace. *Dějiny a současnost*, 1966. č. 4. s. 33-36.

¹³ SPOERER, Mark. *Nucené práce pod hákovým křížem: zahraniční civilní pracovníci, váleční zajatci a vězni ve třetí říši a obsazené Evropě v letech 1939 – 1945*. Praha: Argo, 2005, s. 41-45. ISBN 80-7203-708-0.

Velkým přínosem protektorátu však byla jeho síla v již zmíněném zpracovatelském průmyslu.

Tab. 2.1: Význam protektorátu pro německé válečné hospodářství. (Hodnoty v roce 1937 v 1 000 tunách).¹⁴

	Protektorát	Velkoněmecko (včetně Slovenska)
Kamenné uhlí	7 594	194 037
Hnědé uhlí	480	205 897
Železná ruda	745	13 187
Surové železo	1 142	17 539
Surová ocel	1 553	21 851
Mangan	43	106

V období protektorátu Čechy a Morava setrvala produkce surového železa zhruba na předválečné úrovni. Podle Detlefa se „roční produkce se pohybovala okolo 1 136 000 tun.“¹⁵ Naproti tomu vývojovým trendem stoupala produkce oceli, která se na svůj vrchol 1 732 000 tun dostala v roce 1943. Od té doby již produkce surové oceli stagnovala.

Objem těžby uhlí každým rokem rekordně stoupal až do poloviny roku 1944. V moravskoslezském revíru se těžba uhlí za rok 1941 zvýšila ze 4 654 000 tun na 6 839 000 tun. Těžba neustále stoupala. V roce 1942 se vytěžilo 7 116 000 tun, a v roce 1943 produkce těžby uhlí činila 7 310 000 tun. To je za dobu trvání protektorátu navýšení o 57 %.

Nadměrné výsledky v těžbě měly své úskalí. Zanedbávaly se průzkumné a přípravné práce, přetěžovaly se stroje, lidé byli unaveni, klesala morálka. Od července roku 1944 se produkce uhlí mírně propadala, až v květnu 1945 docílila poklesu o zhruba 50 %.

Německé hospodářství potřebovalo pro válečnou výrobu pokud možno co největší přísun surovin. V této honbě za zdroji nebrali nacisté před ničím ohled. Čtrnáctého listopadu 1941 začalo platit v protektorátu vládní nařízení o odevzdání všech kostelních

¹⁴BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 1999, s. 179-280. ISBN 80-7260-017-6.

¹⁵Tamtéž

a klášterních zvonů, stejně tak jako zvonů na hřbitovech, v sadech, školách, církevních budovách a radnicích.

Zvony byly podle přísných kritérií roztrženy do čtyř kategorií od A až po D. Zvony kategorie A byly určeny k neprodlenému zpracování. Podle německé směrnice to byly zvony bez větší hodnoty ulité mezi roky 1800 - 1900, popřípadě ještě později. Starší zvony kategorie B sloužily jak primární rezerva. Do kategorie C spadaly všechny zvony umělecky a akusticky cenné. Nejvzácnější byly zvony kategorie D pro svůj historický a umělecký potenciál. Tyto zvony se většinou ani nesundávaly z věží. Již během roku 1941 zvony putovaly do jedné z hutí, a to konkrétně do hutě Kaiserwerke Lünen - Westfalia AG, k okamžitému roztavení.¹⁶

Z německých říšských území včetně okupovaného pohraničí Československa bylo odebráno a roztaveno 42 583 církevních zvonů a 1 193 zvonů radničních, věžních a školních. Z ciziny, včetně protektorátu Čechy a Morava, to bylo přibližně 33 000 zvonů. Z předválečného počtu zvonů zbylo v Čechách jen okolo 13 % zvonů. Na Moravě to bylo ještě méně, zůstalo pouze 6 % původních zvonů.¹⁷

Ne všechny zvony, i když byly odebrány a umístěny na shromaždiště, byly německým průmyslem přetaveny a znehodnoceny. Čistě shodou náhod se v 80. letech podařilo jeden ze zabavených zvonů navrátit své původní farnosti v Hatí na Hlučínsku. Hatšského zvonu si všiml řemeslník Karel Bugla při opravě kostelní věže německé farnosti Holzgerlingen u Stuttgartu. Na zvonu byl vyrytý německý nápis „Haatsch K. Ratibor“, který před zabavením předvídavě nechal dát vysekat tehdejší kaplan hatšské farnosti Pavel Rončka. Shodou okolností nebo osudem řemeslník Karel Bugla, který opravoval věž kostela u Stuttgartu, pobýval po druhé světové válce právě v obci Hatí, na kterou rád vzpomínal a díky tamějšímu pobytu si také všiml vyrytého nápisu. Kostelní zvon se jako jeden z mála mohl 38 let po válce vrátit na své původní místo.

2.2.2 Přesun výrobních kapacit do protektorátu Čechy a Morava

V letech 1942 – 1944 docházelo k zvýšeným přesunům výrobních kapacit z důvodů častého bombardování průmyslových závodů v Německu. Protektorát nabízel větší

---

¹⁶VEIT, Ludwig. *Das Deutsche Glockenarchiv im Germanischen Nationalmuseum 1965–1985*. in: *Lusus campanularum. Beiträge zur Glockenkunde*. München 1986. s. 91-98.

¹⁷DOBRODINSKÝ, Jaroslav. Památková ochrana zvonů. *Zprávy památkové péče*, 1955. č. 3, s. 103.

ochranu průmyslu před bombardováním. Tyto přesuny vyvolaly strmý vzestup zbrojní výroby v protektorátu Čechy a Morava. Do protektorátu byla přesouvána hlavně stěžejní výroba leteckých motorů a komponentů, výroba ponorkových a protiletadlových děl, výroba součástí dalekonosných raket V1 a V2.

Pronikání spojeneckých bombardérů nad Německo vedlo k velkým přerušením ve výrobě, způsobených spojeneckými nálety. Po roce 1941 tak stoupal význam protektorátu jako relativně bezpečného území, nad který svazy bombardérů zatím nelátaly. Většina průmyslové výroby byla proto přesunuta do protektorátu Čechy a Morava, kde byla možnost udržení průmyslového potenciálu a udržení pravidelného chodu výroby.¹⁸ Pro větší bezpečnost a ochranu před možnými nálety byla výroba v mnoha případech umísťována také do podzemí. Hlavně do sklepů, štol a jeskyň. Nejrozsáhlejším komplexem jeskynní výroby na území protektorátu byly jeskyně Moravského krasu.

*V jeskyních Moravského krasu vyráběla letecké díly firma Flugmotorenwerke Ostmark G. m. b. H. Wien, založená v roce 1942 pod názvem Zweigwerk Brünn.*¹⁹ Zabrání jeskyň Výpustek, Kůlna, Michalka a Drátenická mělo devastující dopad na geologickou výbavu jeskyň.

S narůstajícím rozmachem těžkého průmyslu stále více upadalo zemědělství a lehký průmysl. Vývoj ekonomických sektorů dobře dokládá tabulka 2.2.

Tab. 2.2: Trendy v sektorové produkci v protektorátu Čechy a Morava v letech 1939-1944²⁰

(v % HDP)			
Sektor	1939	1941	1944
Primární	19,8	14,7	13,6
Sekundární	41,1	44,8	44,7
Terciární	39,1	40,5	41,7

¹⁸viz TEICHOVÁ, Alice. s. 37.

¹⁹SEGEĐOVÁ, Lucie. *Jeskyně Moravského krasu za druhé světové války*. Brno: 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav.

²⁰KREJČÍ, Jaroslav. The Bohemian-Moravian War Economy. In Sborník *The Economic History of Eastern Europe 1919-1975*. Vol.II. *Interwar Policy, The War a Reconstuction*. Ed. M. K. Kaser and E. A. Radice. Press Oxford, 1986. Chapt. 19, s. 459.

Zpočátku rychlé tempo poklesu v prvních letech protektorátu zaznamenávalo primární odvětví, tudíž zemědělská a lesnická produkce. Od roku 1941 již míra tohoto poklesu oslabila, avšak stále měla klesající tendenci.

Sekundární sektor, který táhl především zpracovatelský průmysl, se od roku 1939 do roku 1941 zvýšil o čtyři procentní body. Vzestup sekundárního sektoru nebyl tak prudký, jako byl strmý pád primárního sektoru. Mohlo za to především střetávání oslabujícího lehkého průmyslu se vzrůstajícím těžkým a zpracovatelským průmyslem. Oslabující lehký průmysl a omezení stavebnictví tak zbrzdil růst tohoto sektoru. Od roku 1941 se sekundární sektor ustálil a vykazoval přibližně stejný podíl na hrubém domácím produktu jako v roce 1941.

S růstem zaměstnanosti v průmyslovém sektoru rostl také podíl terciárního sektoru na hrubém domácím produktu, jak dokládá tabulka 2.2. S tím souvisela konjunktura také v dopravě, která byla nepostradatelným mezičlánkem ve válečné výrobě.

Pro rozšíření možností překládání dalších výrobních programů do protektorátu uváděl Heydrich ve své poslední situační zprávě Hitlerovi výpočet, ve kterém dokazoval úspěšnost úplného, v některých případech částečného, zastavení výroby nedůležité pro válku. Toto opatření, které se realizovalo od 15. dubna 1942 u více jak dvou a půl tisíc průmyslových podniků, mělo ušetřit téměř 100 000 tun uhlí.²¹

2.2.3 Pokles produktivity práce

V roce 1944 klesla produktivita práce na jednoho zaměstnance oproti začátku okupace zhruba o 13 %.²² Tento pokles zapříčinila souhra několika faktorů. Především za to mohlo nedostatečné zásobování a nekvalitní suroviny, zvětšující se opotřebování strojů, které na úkor vytíženosti byly bez dostatečných servisních prohlídek, kvůli kterým vzrůstala poruchovost. Dalšími faktory, podporující pokles produktivity práce v roce 1944, byly přírůst nekvalifikované pracovní síly, vyčerpanost dělníků z důvodů špatného a nedostatečného stravování, stejně tak jako prodloužená pracovní doba. V roce 1940 se prodloužila osmi hodinová pracovní doba na desetihodinovou směnu. Následně v roce

---

²¹ KÁRNÝ, Miroslav et al. *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. Praha: Tisková, ediční a propagační služba, 1991, s. 46. ISBN 80-7065-064-8.

²² PRŮCHA, Václav. Československé hospodářství za nacistické okupace. *Dějiny a součastnost*, 1966. č. 4. s. 33-36.

1941 došlo k dalšímu prodloužení až na dvanáctihodinovou pracovní dobu.²³ V neposlední řadě za snížením produktivity práce stály četné sabotážní akce a jistá pasivita dělníků k práci.

Přes uváděný pokles produktivity práce se počátkem roku 1944 se ve Škodových závodech měsíčně vyrábělo 96 děl a 120 děl protiletadlových. V závodech Zbrojovky Brno se vyrábělo okolo třiceti tisíc pušek a přes tři tisíce samopalů. Vedle toho zbrojní závod ve Strakonicih vykazoval měsíční produkci téměř jedenácti tisíc pistolí a 144 pěchotních děl. Velkým přínosem pro Německo byla také protektorátní výroba nákladních vozů. Brandes Detlef uvádí, že na vrcholu své produkce „v roce 1944 sjelo z výrobních linek mezi 158 až 253 nákladními vozy za měsíc.“²⁴

2.2.4 Hrubý domácí produkt v protektorátu Čechy a Morava

Vzrůstající hospodářskou situaci také výborně ilustruje základní makroekonomický ukazatel - hrubý domácí produkt. Tabulka 2.3 vývoje hrubého domácího produktu v protektorátu Čechy a Morava v letech 1939 až 1944 znázorňuje nejvyšší tempo růstu do roku 1941. „První dva roky, jsou mírně zkresleny nejvyššími cenovými nárůsty“²⁵, které také zapříčinily, tak rychlé tempo růstu. Od roku 1941 začal platit cenový strop, který růst HDP zpomalil. Druhá polovina roku 1944, byla ještě více zmírněna již blížícím se koncem války. V tabulce stojí za povšimnutí poměrně strmý vzestup dopravy, jejíž hlavní část zaujímal především železniční nákladní doprava. Významně také vzrostlo odvětví soukromých služeb. Samozřejmě největší růst v odvětví zaznamenal průmysl, který se na HDP v roce 1944 podílel o 14,2 mld. korun více než v roce 1939. Téměř shodnou hladinu, jen s nepatrným vzestupem, můžeme sledovat v sektoru zemědělství a lesnictví.

---

²³ Heydrich- konečné řešení, epizoda 1, Noc nad Protektorátem. TV, ČT 2. 4. září 2011. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/211563235400001-noc-nad-protektoratem/video/>

²⁴ BRANDES, Detlef. c. d., s. 362.

²⁵ NOVOTNÝ, Jiří. c. d., s. 10.

Tab. 2.3: Hrubý domácí produkt v protektorátu Čechy a Morava²⁶

(v běžných cenách v mld. korun)

Odvětví národního hospodářství	1939	1941	1944
Zemědělství a lesnictví	9,9	10,2	10,6
Průmysl	20,6	31,1	34,8
Komerce, hotely a stravování	7,2	9,6	9,4
Doprava a komunikace	2,8	4,6	7,4
Ostatní soukromé služby	1,5	3,1	4,8
Bydlení	3,1	3,6	3,7
Vládní důchod	5,0	7,1	7,2
Čistý národní produkt	50,1	69,3	77,9
Odpisy	4,8	6,8	7,6
Hrubý domácí produkt	54,9	76,1	85,5
<i>Statistická diskrepance</i>	<i>-0,1</i>	<i>0,2</i>	

2.3 Zemědělství

Zabráním Československa si Německo také výrazně polepšilo v zemědělství, neboť produkce potravin v českých zemích na jednoho obyvatele byla vyšší než v Německu a Rakousku. Zároveň okupace vyřešila dlouhodobý problém československého zemědělství, a tím byl odbyt, který Německá říše dovedla přímo k drancování českého zemědělství. V pár dnech po okupaci zabavili nacisté přebytečné zásoby obilovin a jiných zemědělských surovin.²⁷

Snahou nacistů bylo z protektorátu vybudovat hlavní zdroj potravin pro německou říši. Zemědělský sektor stavěli téměř do stejné pozice jako zbrojní výrobu. Stejně jako u zbrojní výroby, úřady práce přednostně přidělovaly zaměstnance do zemědělství.

2.3.1 Změny v zemědělství po okupaci

Ihned po okupaci německými vojsky postihlo zemědělské hospodářství několik důležitých změn. Rolníci museli odvádět povinné dávky ze své produkce, systém hospodářství začal regulovat výrobu, byl stanoven zákaz volného prodeje živočišné a rostlinné produkce, vedle zavedeného lístkového systému, měli rolníci určené samozásobitelské dávky, které si směli ponechat, jako náhradu za potravinové lístky. Stát

²⁶KREJČÍ, Jaroslav. c. d., s. 459.

²⁷viz PRŮCHA, Václav. *Dějiny a současnost*. s. 33-36.

řídil a kontroloval distribuci výrobních prostředků a pracovních sil. Dále stanovil monopolizaci výkupu a pevné ceny.

Všichni zemědělci se museli povinně začlenit do **Svazu zemědělství a lesnictví** a dále do jednoho z osmi **tržních svazů**. Tržní svazy dohlíželi na rolníky, ale také na obchod se zemědělskou produkcí a na zpracovatelské závody.

Rolník prostřednictvím povinných dodávek musel odevzdávat veškerou svou produkci s výjimkou samozásobitelské dávky, krmiva pro dobytek a osiva pro nadcházející sezónu. Zemědělci tak nevznikaly žádné přebytky, které by za normálních okolností, pokud by nebyl stanoven zákaz volného prodeje, mohl odprodat. Hodnota produkce musela dosáhnout stanové výše, která se vypočítávala v takzvaných **mléčných jednotkách**. „*Například 1kg hovězího masa byl šestinásobek hodnoty 1 litru mléka.*“²⁸

V průběhu války a korekcí hospodářství se několikrát navyšovala hodnota povinně odváděných dodávek, a to vždy „*na úkor samozásobitelských dávek, zejména po útoku na Sovětský svaz.*“²⁹ Hospodáři tak za svou práci si mohli ponechat stále menší příděly potravin. To se negativně projevilo na vnímání českých občanů vůči německé okupaci. Za neplnění povinných dodávek hrozily přísné tresty, mnohdy v podobě vězení až trestu smrti.

Historik Jaroslav Rokoský uvádí, že pokud rolník nesplnil dodávku vajíček, byl trest pokuty přibližně 200 korun. Aby rolníci splnili dodávky, tak mnohokrát museli také nakupovat na černém trhu, aby doplnili stanovené množství. Za každý kus vlastněné slepice na černo hrozil trest 4 týdny vězení a sto korun pokuty.³⁰

Mírnějším trestem byl zákaz domácích porážek. Při zatajení zvířat a zásob se také často uplatňovala konfiskace majetku. Podle výpovědi pamětníka Miloslava Růžičky nebyla situace všude stejná. On sám Němce chválí z důvodů, že když zabili prase, mohli si jej ponechat, když to za následného socialismu jim komunisté zabitého vepře zabavili. Výpověď může být zkreslená, v té době byl pan Růžička dítě a rodiče si mnohé informace před dětmi neříkaly.

---

²⁸ BRANDES, Detlef. c. d., s. 375.

²⁹ viz PRŮCHA, Václav. *Dějiny a současnost*. s. 33-36.

³⁰ *Heydrich- konečné řešení*, epizoda 15, Venkov zachraňuje Prahu. TV, ČT 2. 11. prosince 2011. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/211563235400015-venkov-zachranuje-prahu/video/>

V hospodářstvích se prováděly namátkové kontroly stavů zvířat. Rolníci zatajovali nejvíce správný počet slepic, které při kontrolách schovávali. Pamětníci uvádí, že příslušníci gestapa mnohdy podléhali lákadlům korupce. Mnohokrát rolníci za slivovici, slaninu, vajíčka či pytel mouky unikly trestům.

2.3.2 Úpadek a jeho příčiny

Plány německých okupantů byly vytvořit z protektorátu jednu z nejdůležitějších zásobáren potravin. Značnou exploatací se jim to do určité míry dařilo. Odčerpali rezervy a přebytky, na zemědělce uvalily systém povinných dodávek, zakázali volný prodej, zavedli lístkový systém a další mechanismy, kterými kontrolovali pohyby a přesuny potravin.

Na rozdíl od průmyslové výroby, která vzkvétala, se nepodařilo nastartovat efektivní zemědělskou produkci, která by dosáhla konjunktury. Na tabulce č. 2.1 můžeme vidět sestupnou tendenci primárního sektoru na podílu hrubého domácího produktu. Úpadek zemědělství za dobu trvání protektorátu přehledně uvádí Václav Průcha. *„Srovnání sklizní z let 1939 a 1944 ukazuje, že se na území protektorátu snížila produkce obilovin o 28 %, luštěnin o 39 %, okopanin o 23 %, píce o 26 % a chmelu o 50 %.“*³¹ Růst produkce byl zaznamenán pouze u některých plodin typu olejnatých a přadných rostlin, které byly nuceně pěstovány.

Pokles zaznamenala také živočišná produkce. Poklesly počty chovaných zvířat a jejich užitkovost. *„Stavy hovězího dobytka poklesly ve srovnání s roky 1934-1938 o 5,7 %. Oproti tomu se zvýšilo množství vepřů o 28 %, ovcí o 509,9 %, koz o 165,6 %.“*³² Tento prudký nárůst nesouvisí s efektivním hospodařením. Do protektorátu byl z německé říše navezen plemenný dobytek, výměnou za to, že protektorát odevzdá 1/3 živé váhy zpět do Říše. Například v letech 1941-1942 bylo do protektorátu navezeno 200 000 selat.

Přesun zboží dobře ilustruje přehledná tabulka přílohy č. 1. V ní jsou zachyceny veškeré toky zboží mezi protektorátem a Říší. Veškerá produkce směřovala výhradně z protektorátu Čechy a Morava do Německa, až na malé výjimky dodávek másla a sádla, které jsme od Říše každoročně čerpali. Abnormalitou je také dodávka žita v roce 1941 a 1942 směrem do protektorátu. Za těmito dodávkami stála velká neúroda v protektorátu.

³¹viz PRŮCHA, Václav. *Dějiny a současnost*. s. 33-36.

³²BRANDES, Detlef. c. d., s. 376.

Za úpadkem zemědělství stojí mnoho faktorů. Jedním z nich byl nezájem rolníků podporovat válečný stav Říše a válečného řízeného hospodářství. Čím více zemědělci vyprodukovali, tím více museli odevzdat. Z pochopitelných důvodů neměli žádný stimul k vyšší produkci. Podle mého názoru zachovávali zemědělskou výrobu pouze na hranici naplnění daných požadavků povinných dodávek. Dalšími faktory uváděnými v literatuře byl zábor osevních ploch pro armádní účely, nedostatek inovací mechanizačních prostředků a pokles kvality dobytka.³³

Drancování za druhé světové války poznamenalo také české lesy. Dřevo bylo vysoce poptávaným artiklem. Přetěžování lesů v protektorátu kolísalo v jednotlivých válečných letech od 37 % do 85 % standardní povolené těžby. Škody byly o to více způsobeny, že se těžba prováděla neohleduplně. Kácely se nejkvalitnější porosty s co nejlepší přístupností.

2.4 Zaměstnanost a sociální politika

Na počátku vyhlášení protektorátu Čechy a Morava panovala v českých zemích vysoká nezaměstnanost. Mark Spoerer uvádí, že „v protektorátu bylo registrovaných 93 000 nezaměstnaných a ještě mnoho více těch, kteří nebyli registrováni.“³⁴ Přechodem na válečnou výrobu se oproti předválečnému stavu výrazným způsobem změnila struktura zaměstnanosti. Přes Říšské ministerstvo práce „Reichsministerium für Arbeit“ se podařilo Němcům získat okolo 52 000 Čechů na práci v Říši.³⁵ Němci velmi rychle zřídily v protektorátu pracovní úřady, které měly za úkol efektivně přerozdělovat a povolávat pracovní sílu. V červenci 1939 byla vyhlášena pracovní povinnost pro všechny občany ve věku od 16 do 25 let. V prosinci roku 1939 vstoupilo v platnost nařízení, podle kterého podléhalo přijímání a propouštění zaměstnanců pracovním úřadům. Další pracovní povinnost se začala uplatňovat na přelomu let 1941 až 1942. Pracovní povinnost byla vyhlášena pro ženy i muže věku od 18 do 50let.

Ve zbrojařských podnicích bylo české vedení vyměňováno za německé. Více se zpříšňovaly pracovní podmínky a nároky na kázeň zaměstnanců. Pracovní doba byla postupně zvyšována, jak jsem zmínil v kapitole 2.2.3, až na 12 pracovních hodin. „Naopak

---

³³viz PRŮCHA, Václav. *Dějiny a současnost*. s. 33-36.

³⁴SPOERER, Mark. c. d., s. 42.

³⁵viz SPOERER, Mark. s. 42.

se stále více zkracovaly dovolené a potravinové dávky.“³⁶ Na zaměstnance, zvláště ke konci války, byly vyvíjeny neúměrné nároky, nedostávalo se jim odpočinku a také dostatku potravin. Nehledě na to, že na sklonku války byli vystaveni zesilujícím náletům bombardovacích svazů spojeneckých armád.

Zesilující represe v protektorátu Čechy a Morava dokládá jeden z mála příkladů velkého podniku Daimler-Benz GmbH, závodu v Nové Pace, který převážně vyráběl letecké motory. „*Koncem února 1945, kdy měl být podnik přeorientován na výrobu tryskových motorů k Junkersům, bylo v továrnách DB GmbH Nová Paka povinně zaměstnáno 4 131 Čechů a celkem 91 Němců, kteří převážně zastávali vedoucí pozice. Pracovní klima bylo velmi drsné, němečtí předáci českým dělníkům nadávali a bili je.*“³⁷ Tito zaměstnanci byli nuceně povoláni k práci z okolních vesnic, mezi nimi byli i celé školní třídy společně s učiteli. Samozřejmostí bylo uvolnění některých domů pro ubytování německých vedoucích zaměstnanců. Starousedlíci byli vystěhováni do táborů.

Militarizací průmyslu, jak již bylo zmíněno, došlo k přesunu výrobních kapacit z lehkého průmyslu do odvětví těžkého průmyslu. Tuto skutečnost dokazují také údaje o zaměstnanosti obyvatel. Ve srovnání s březnem 1939 poklesla zaměstnanost v textilním průmyslu o 43%, v kovozpracujícím průmyslu naopak zaměstnanost stoupla o 124 %. Jak jsem v předchozích částech zmínil, ne všechna odvětví lehkého průmyslu se potýkala s recesí. V souvislosti s drancováním českých lesů stoupla zaměstnanost v dřevozpracujícím průmyslu v roce 1943 o 77 %. Optický průmysl dokonce zaznamenal růst zaměstnanosti ke konci války o neuvěřitelných 190 %. V březnu 1945 přibližně pracovalo z ekonomicky aktivních obyvatel 54 % ve výrobě a zpracování kovů, 26 % v lehkém průmyslu, 12 % v ostatním těžkém průmyslu jakým byly doly a chemický průmysl a 7 % ve zpracování kamene a stavebnictví.³⁸

Zajímavým číslem, které uvádí Mark Spoerer je, že pro německý zbrojní průmysl pracovalo v protektorátu nejméně 600 000 Čechů. Další dva miliony obyvatel pracovaly pro zbrojní průmysl nepřímo.³⁹ Jen na výrobě letadel a leteckých komponentů se v protektorátu podílelo neuvěřitelných 121 000 zaměstnanců v přibližně sto závodech. Dalších 20 000 lidí pracovalo v leteckém průmyslu v pohraničí.⁴⁰ Ostatně zaměstnanost

---

³⁶SPOERER, Mark. c.d., s. 43.

³⁷Tamtéž

³⁸viz. PRŮCHA, Václav. *Dějiny a současnost*. s. 33-36.

³⁹viz SPOERER, Mark. s. 43.

⁴⁰viz PRŮCHA, Václav. *Dějiny a současnost*. s. 33-36.

v pohraničí se vyvíjela zcela odlišným způsobem. V letech 1940 – 1941 zde pracovalo méně dělníků než v roce 1939. Zlom nastal až po roce 1943, kdy se zaměstnanost v pohraničí zvedla oproti době před protektorátem. Prameny uvádí, že v letech 1943 - 1944 pracovalo v lehkém průmyslu v pohraničí více lidí než v roce 1939. Václav Průcha tento jev přisuzuje upřednostňováním německých podnikatelů v příhraniční oblasti oproti českým živnostníkům na území protektorátu Čechy a Morava.

Významným krokem ze strany protektorátního vedení bylo zavedení řízených mezd. Tímto nařízením zaměstnanci de facto ztratili svá veškerá svá práva o možnosti vyjednávání o výši mezd. Jakákoliv pracovní stávky byly agresivně potlačovány.⁴¹ Ve zbrojních odvětvích byly mimo jiné zvýhodňovány mzdy oproti jiným oborům.

2.5 Finanční hospodaření

Ihned po okupaci a okamžitému začlenění protektorátu do Velkoněmecké říše mohli Němci v protektorátu nakupovat zhruba o třetinu levněji než v Říši. Směnný kurz, který byl v roce 1938 v poměru 1:6, byl rázem stanoven na 1:10. „*Celní a devizová autonomie mezi Říší a protektorátem platila do 1. 10. 1940.*“⁴² Poté vstoupila v platnost celní unie, ze které profitovala Říše prostřednictvím levného importu z protektorátu. Protektorát Čechy a Morava musel přistoupit k centrálnímu clearing, tím se jeho pohledávky účtovaly v říšských markách a vývozci byli vypláceni v korunách.

Před zrušením celní hranice mohly marky na území protektorátu oficiálně dovážet a nakupovat za ně pouze příslušníci Wehrmachtu. Po zavedení celní unie byl nákup za marky povolen také civilistům. „*Národní banka musela tyto obnosy v říšských markách nahrazovat korunami a říšské marky poukazovat Říšské bance, kde jí byly připisovány na interimní účet.*“⁴³

Vykořisťování protektorátu lze dobře pozorovat na přesunech HDP v tabulce č. 2.3. V přehledu nejsou zahrnuty hodnoty konfiskovaného majetku. Krejčí uvádí, že podíl vykořisťování mohl za celé období dosáhnout více než poloviny HDP protektorátu Čechy a Morava.

---

⁴¹viz PRŮCHA, Václav. *Ekonomická revue*, s. 32-42.

⁴² GERŠLOVÁ, Jana a Milan SEKANINA. *Teze k přednáškám předmětu Dějiny národního hospodářství*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta, 2002, s. 63 ISBN 80-248-0203-1.

⁴³BRANDES, Detlef. c. d., s. 183.

Tab.2. 4: Přesuny HDP vytvořeného v protektorátu Čechy a Morava 1939 – 1945⁴⁴

	(v %)				
	1940	1941	1942	1943	1944
Celkový podíl	4,6	8,4	11,1	28,7	35,5
z toho: matrikulární příspěvek	4,5	6,6	10,0	12,2	14
přírůstek nominálních aktiv	0,1	2,2	1,1	16,5	21,5

Říšská banka se 24. března zmocnila zlatých zásob deponovaných sice v Londýně, ale na jméno Banky pro mezinárodní vztahy v Basileji. Ukořistěné zlaté pruty byly v hodnotě 739,8 milionů korun.⁴⁵ Zlato na přímém účtu pražské Národní banky uložené také v Londýně se podařilo po 15. březnu 1939 zablokovat a uchránit před intervencí říšské banky. Zhruba o rok později byly do říšské banky v Berlíně převedeny zlaté zásoby Národní banky v Praze.

V prvních letech fungování protektorátu prudce vzrostly ceny. Téměř ve všech oblastech spotřebitelského koše výrazně převyšovala poptávka nabídku. Nově byl zřízen **Nejvyšší úřad cenový**, který dohlížel nad vývojem cen v protektorátu a zároveň měl brzdit cenový růst. Rychle rostoucí ceny nepomohlo přibrzdit ani vládní nařízení, které zakazovalo zvyšovat ceny nad úroveň z 20. června 1939.

Se snahou stanovit maximální strop cen byla také spojena kontrola mezd. V prosinci 1939 přešlo stanovení mezd do přímé kompetence státu. V roce 1940 byly ze mzdové politiky vyloučeny odbory. Jak jsem zmiňoval v kapitole 2.4, byly jakékoliv stávky a protesty za vyšší mzdy tvrdě potlačovány. To byla jen předzvěst událostí ze dne 10. prosince 1941, kdy vládním nařízením byly mzdy zcela zmrazeny. Po zmrazení mezd mohl být plat navyšován jen při prodlužování pracovní doby nebo při stanovení úkolové mzdy.⁴⁶

Celou finanční správu protektorátu mělo pod dohledem říšské ministerstvo financí, které mělo přímý vliv prostřednictvím svého oddělení na úřadu říšského protektora, vrchního finančního prezidenta a celních úřadů.

V roce 1939 zabavila německá armáda veškerý movitý a nemovitý majetek české armády. Brandes uvádí stručný výčet v podobě výzbroje pro 20 divizí, 1582 letadel, 501

⁴⁴viz KREJČÍ, Jaroslav. s. 463.

⁴⁵viz BRANDES, Detlef. s. 183.

⁴⁶Tamtéž, s. 363.

protiletadlových děl,⁴⁷ 297 lehkých tanků LT35 (německé označení Panzer 35/t), 150 tanků LT38 (německé označení Panzer 38/t) a mnoho dalšího. Jen ukořistěné tanky znamenaly v začátcích operace Barbarossa celou ¼ německých tankových sil.⁴⁸

Jedním z největších majetkových přesunů byla konfiskace židovského majetku jako takzvané arizace. Zabavení majetků židovským občanům se řídili dekretem říšského protektora z 21. června 1939. Českým židům byl násilně zabaven movitý i nemovitý majetek v hodnotě za více jak šest miliard korun.⁴⁹

Z Říše pronikal do protektorátu německý kapitál, který si upevňoval své pozice a nepřímo tak ovládal zhruba polovinu akciového kapitálu v protektorátu. „*Největší pozice získaly v protektorátu koncerny A. G. Reichswerke Herman – Göring, a I. G. Farbenindustrie.*“⁵⁰

Protektorátní finanční trh také pocítil zesilující expanzi německých bank konkrétně Německé banky a Drážďanské banky. Pod tíhou německých bank a německého kapitálu byly de facto zlikvidovány nebo ovládnuty všechny české banky. Jediná Živnobanka si zachovala svou pozici.

---

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ HART, Stephen a Russel HART. *Germans Tank sof World War II*. Brown Books, CR, 1998 Brown Packaging Books Ltd. 1998. ISBN 1-897884-37-0.

⁴⁹ viz GERŠLOVÁ, Jana a Milan SEKANINA. s. 64.

⁵⁰ GERŠLOVÁ, Jana a Milan SEKANINA. c. d., s. 64.

3. Ekonomicko politické působení Reinharda Heydricha v protektorátu Čechy a Morava a jeho odraz v českém dobovém tisku

Pod silným pracovním tlakem, prodlužováním pracovní doby, růstem cen, snižováním mezd, řízeným přidělem potravin a obecným vykořisťováním protektorátu Čechy a Morava se začala projevovat mezi českým obyvatelstvem zesilující averze vůči německé nadvládě. Nezvládnutím logistiky se hroutilo zásobování, které mělo za důsledek snižování potravinových přidělů a samozřejmě zvyšování ceny potravin, zvláště na černém trhu. To vše se promítalo do sociálního života. Například časopis pro ženy „*Listy paní a dívek*“ uváděl recepty, jak zavařovat bez cukru, sladit pokrmy až před konzumací, jak nahrazovat masové pokrmy houbami a podobně. Výrazně se množila odbojová činnost, vzrůstala pokusy o stávky a sabotáže výroby. Příkladem je stávka z 11. září 1941, kdy v závodu Walter-Motorverke stávkovalo přes dva tisíce dělníků.

Představitelé německé říše byli značně znepokojeni s politikou říšského protektora Konstantina von Neuratha za nezvládání situace a přílišnou solidaritu k Čechům. Adolf Hitler se o Neurathovi vyjádřil: „*Neurath byl pro Čechy přívětivým starým pánem, jehož dobromyslnost a mírnost si velmi brzy začali plést se slabostí a hloupostí.*“⁵¹

Tato nastalá situace byla impulsem pro prvoplánově dočasné nahrazení říšského protektora Konstantina von Neuratha zastupujícím říšským protektorem Reinhardem Heydrichem. Mimo obecné vnitřní napětí v protektorátu, se jako další důvody stažení von Neuratha považují špatné vztahy mezi okupační správou protektorátu a v Německu vládoucí NSDAP nebo také změna časového plánu v konečném řešení židovské otázky. Hitler nejdříve plánoval vyvraždit židy z okupovaného území Sovětského svazu a Polska, poté plánoval vyhladit židy ze zbývajících částí Říše. Naproti tomu nejdříve začal utlačovat a vysídlovat židy z Německa, Rakouska a protektorátu Čechy a Morava. Po židovských občanech měli přijít na řadu Češi. Pro vykonání těchto plánů potřeboval Hitler rázného a nekompromisního protektora.

---

⁵¹BRANDES, Detlef. c.d., s. 249.

3.1 Jmenování zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha

V sobotu 27. září 1941 přilétá SS Obergruppenführer Reinhard Tristan Eugen Heydrich na ruzyňské letiště, aby mohl být v neděli 28. září na Pražském hradě jmenován do funkce zastupujícího říšského protektora. V mládí byl Heydrich nadaný muzikant, od 4 let uměl hrát na housle a od šesti let hrál na piano. Hudební nadání zdědil po svém otci, který byl uznávaným hudebníkem. Po gymnáziu nastoupil k námořnictvu. Byl vysoký a pohublý. Ze své tělesné koncepce a pohybové nemotornosti měl vůči ostatním námořníkům komplex méněcennosti, který kompenzoval přemírou arogance. Neměl příliš přátel, zadržoval při mluvení a neuměl se vyjadřovat. Byl tichý typem, který trpěl velkými návaly vzdoru a urážlivosti. Heydrich byl nesmírně cílevědomý. Chtěl se stát námořním admirálem. Z námořnictva ho ale kvůli jeho chování a milenecké aféře propustili. Pro Heydricha to byl konec všeho, jeho sen se rozplynul. Reinhardova snoubenka a pozdější manželka Lina von Ostenová přivedla Heydricha k NSDAP. Možná taky pro své psychicky nevydařené mládí, ve kterém stál mimo kolektiv, se Heydrich s nacistickou ideologií ztotožnil. Měl možnost stát se důstojníkem, nosit uniformu, po které tak toužil a stát se plnohodnotným členem společenství, které mu scházelo. Vstoupil do ozbrojené složky NSDAP Schutzstaffel, zkráceně SS, kde se záhy seznámil s říšským vůdcem SS Henrichem Himmlerem. Tvrdí se, že Himmler byl labilní a mdlého intelektu. Zatímco Himmlerovým mozkiem měl být racionální a cílevědomý Heydrich.

Tehdy 27. září 1941 přijel do Prahy jiný Heydrich, než jakým byl za mlada. Byl sebevědomý, charismatický, bez známek komplexů a s výbornými, persvazivními a vyjadřovacími schopnostmi. Jako šéf tajné policie SS Sicherheitsdienst - SD, uměl velice dobře intrikovat a také si pořizoval kompromitující materiály na své konkurenty.

Uvedení Reinharda Heydricha do funkce a ohlášení se českému lidu 28. září, v den svatého Václava nebylo náhodou. Heydrich si dobře uvědomoval význam svatého Václava pro český lid. Využil toho dne, aby všem vešel do paměti jako den zlomu, začátek nastolení teroru a naprosté podřízenosti německé říši.

Události nabraly doslova šokující a rychlý spád. Ještě týž den byl vyhlášen **výjimečný stav**. Výjimečný stav byl poprvé vyhlášen pro oberlandráty Praha, Brno, Ostrava, Olomouc, Hradec Králové, Kladno a později pro Hodonín, Uherské Hradiště a Uherský Brod. V rámci něho byla uzákoněna policejní hodina, tudíž zákaz vycházení po 22 hodině večerní, nebo zákaz shromažďování v uzavřených místnostech, na ulicích

a náměstích.⁵² Naplnění trestné podstaty skutku podléhali také občané, kteří o takovém záměru nebo schůzce věděli a neohlásili ji.

Jedním z nejděsivějších a také nejhorších nařízení bylo ustanovení **stanných soudů**. Stanné soudy rozhodovaly ve zkráceném řízení a nebylo z nich úniku. Tyto soudy vynášely jen tři druhy rozhodnutí a to: **a) popravu, b) deportaci do koncentračního tábora** nebo **c) výjimečně osvobození**. První dva rozsudky byly tak či tak rozsudkem smrti. Třetí rozsudek osvobození byl vynášen zřídka, neboť vyhledávání zločinu, obžalobu i soud mělo v rukou gestapo. A to nikdy nepřiznalo svou chybu.

Prvními popravenými byli armádní generál Josef Bílý a divizní generál Hugo Vojta, oba byli zatčeni dávno před nástupem Heydricha do úřadu. Poprava byla provedena v tentýž den nástupu Heydricha do funkce, v den sv. Václava, a to symbolicky pod jeho vyobrazením.⁵³

„V rámci výjimečného stavu byli v době od 27. září do 29. listopadu 1941 podle německých veřejných oznámení zastřeleni 404 lidé, ženy i muži.“⁵⁴

Před jmenováním Reinharda Heydricha do úřadu byl zatčen předseda vlády Alois Eliáš, kterého okamžitě odsoudili k trestu smrti. Účelem mělo být šokování veřejnosti. Poprava nebyla provedena okamžitě. Z domnělých důvodů byl Eliáš držen jako rukojmí protektorátu za klid a utišení odbojové činnosti. Alois Eliáš byl popraven 19. června 1942. Patnáct dní po smrti Heydricha.

3.2 Germanizace českých zemí

Po necelých třech týdnech od nástupu Reinharda Heydricha opouští Prahu první židovský transport do Lodže. Tento transport byl na popud konference z desátého října 1941 o konečném řešení židovské otázky. Do poloviny listopadu odjelo **5 transportů – 5 000 lidí**. Vrátilo se pouhých 270 svědků.⁵⁵ Započalo jedno z nejstrašnějších období lidské historie. Doba tyranie, zastrasování, bezpomoci, snaha vyhladit „méně cenné lidské

---

⁵²viz BRANDES, Detlef. s. 249-260.

⁵³ *Heydrich- konečné řešení*, epizoda 5, Muži pro konečné operace. TV, ČT 2. 4. září 2011. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/211563235400007-muzi-pro-specialni-operace/video/>

⁵⁴ BRANDES, Detlef. c. d., s. 253.

⁵⁵ *Heydrich-konečné řešení*, epizoda 9, Judenrein. TV, ČT 2. 30. října 2011. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/211563235400009-judenrein/video/>

rasy“, **holocaust** – v překladu „spálení ohněm“ nebo také hebrejsky **šoa** v překladu „zkáza“. Židé tento výraz předtím nepoužili po 3000 let.

Obyvatelé protektorátu byli šokováni, sami ohrožení popravou za možnou odbojovou činností, na druhou stranu s plnou sympatizací německé říše, kteří nadávali židovským obyvatelům a vítali jejich odsun. Jaký to paradox, když i Češi měli přijít na řadu v programu germanizace českých zemí a konečného řešení české otázky.

Heydrich byl jedním z hlavních aktérů konečného řešení židovské otázky. V roce 1942, přesněji 20. ledna, se v zámku u jezera Wannsee nedaleko Berlína konalo setkání nejvyšších nacistických představitelů, kterému předsedal sám Reinhard Heydrich. Toto setkání vstoupilo do dějin jako *konference ve Wannsee*, na které se ujednala definitivní strategie a postup konečného řešení židovské otázky, neboli dlouhodobý plán jedné z největších rasových genocid v historii lidstva, ve které zahynulo více než 6 milionů židů z celé Evropy. Z čehož více jak dva a půl milionů židů zahynulo v koncentračním táboře Auschwitz - Birkenau, neboli Osvětim - Březinka. Židé nebyli jedinými oběťmi. Násilná smrt postihla okolo pěti milionů Rusů, dva milionů Poláků, půl milionu Romů a půl milionu ostatních obyvatel Evropy, včetně téměř dvou set tisíc nežidovských Němců a Rakušanů. Počet nevinných československých občanů, kteří přišli v koncentračních táborech o život, se odhaduje přes 250 000. Nacistický režim má na svědomí, kvůli rasové nesnášenlivosti a snaze docílit čisté árijské nadrasy, více než 14 000 000 nevinných lidských životů. Obětí může být mnohem více. Historikové neznají přesné počty, protože většina dokumentace o hrůzostrašném vyhlazování lidí byla nacisty zničena. Nehledě na to, že v plynových komorách skončilo nespočet transportů bez předešlé evidence.

Dlouhodobým cílem germanizace českých zemí byla likvidace českého národa. Celkové germanizace mělo být dosaženo pomocí tří metod. První metodou byla **asimilace** obyvatel vhodných k poněmčení. Nejlepší výhledy udávají 40-50 % populace vhodné k asimilaci. Za tímto účelem byli obyvatelé podrobeni antropologickému zkoumání za účelem zjištění rasového složení v protektorátu. Veškerá lékařská zkoumání byla maskována jako preventivní prohlídky proti tuberkulóze. Pro tyto účely byly zřízeny speciální zdravotnické komise, které úzce spolupracovaly s úřadem SS pro rasovou

osídlovací politiku. Na základě rasových průzkumů byly občanům vhodným k poněmčení vydávány průkazy tzv. *kennkarten*, které je uzpůsobovali za rasově vhodné.⁵⁶

Druhou metodou byla **nucená deportace** mimo území protektorátu. Počítalo se s dobytým územím Sovětského svazu. Během okupace bylo Němci zkonfiskováno okolo 16 000 usedlostí s výměrou půdy přes 550 000 hektarů.⁵⁷

Reinhard Heydrich prohlásil: „*Tento prostor musí být trvale obsazen! Leží v srdci říše a nemůžeme trpět, aby z tohoto prostoru přicházeli znova a znova rány dýkou.*“⁵⁸

Hlavní povinné vysídlování mělo být realizováno až po skončení války, protože doposud nebyla vyčleněna volná území a Heydrich potřeboval české dělníky ve válečné výrobě.

Třetí nejdrastičtější metodou v plánech germanizace českého národa bylo takzvané **zvláštní zacházení**, které znamenalo fyzické vyhlazení českých obyvatel. Po atentátu na Heydricha, v nastalém období teroru, nacisté ve velké míře tuto metodu uplatňovali. Tichým svědkem těchto událostí jsou oběti vyhlazených obcí Lidice a Ležáky.

Válka stále vyžadovala vzrůstající počty dělníků, tudíž vyhlazovací teror vůči českému obyvatelstvu nebyl pro nacistické představitele přípustný a masové vyhlazování nebylo považováno za účelné.⁵⁹

Z hlediska celkové koncepce měla germanizace probíhat pozvolna především prostřednictvím poněmčování v ekonomické sféře. To znamenalo převody majetku do německého vlastnictví, vyvlastňování majetku, usídlování Němců na české půdě a postupné vytlačování Čechů. Germanizace českých zemí se netýkala jen změny názvu ulic nebo výuky němčiny. Realizovaly se obrovské majetkové přesuny. Škodovy závody v Plzni, Česká zbrojovka Brno, Vítkovické horní a hutní těžířstvo a jejich dceřiné společnosti se prostřednictvím Göringova zmocnění propojili s koncernem Herman Göring Werke. „*Tímto výrazným zásahem zmařil Göring poslední naděje české vlády a vedoucích českých bankéřů a průmyslníků, že se lze vyhnout převzetí českomoravského zbrojního komplexu Německem.*“⁶⁰

---

⁵⁶viz TEICHOVÁ, Alice. s. 39-40.

⁵⁷Tamtéž, s. 54.

⁵⁸*Opus pro smrtihlava: Portrét zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha.* [dokument]. Scénař a režie Karel Majda Maršálek. Krátký film Praha. 1984.

⁵⁹viz TEICHOVÁ, Alice s. 40.

⁶⁰TEICHOVÁ, Alice. c. d., s. 47.

3.3 Ekonomicko politické reformy Reinharda Heydricha

Koncem roku 1941 nabraly válečné konflikty nových rozměrů. Německá vojska se poprvé 6. prosince setkala s mohutným odporem na východní frontě. Tato protiofenzíva zatlačila německá vojska částečně zpět z dobytého území. Téměř identicky 10. prosince Britové vyděsili obléhaný Tobruk. Rychlý postup blitzkriegu byl u konce. Aby toho nebylo málo, tak 7. prosince zaútočily japonské letecké svazy na Pearl Harbor, čímž podnítily vstup USA do války. Prvního ledna 1942 se následky těchto událostí vytvořila silná koalice spojeneckých vojsk vstupující do války proti mocnostem Osy. Začala vleklá válka, které se nacisté obávali. Zároveň opětovně posilovala odbojová činnost. Tyto souvislosti úzce souvisí s přezkoumáním politické strategie a taktiky v protektorátu.⁶¹ Heydrich si uvědomil, že je nutné se připravit na dlouhou válku a efektivně využívat veškeré kapacity protektorátního průmyslu.

Pro omezení autonomie a začlenění protektorátu Čechy a Morava k Říši provedl Heydrich k 20. lednu 1941 rozsáhlou reorganizaci vlády a reformu ministerstev. Chtěl tak zefektivnit rychlost administrativní práce jednotlivých úřadů a odstavit protektorátní rozhodování na druhou kolej. Předsedou protektorátní vlády se stal Jaroslav Krejčí. Do protektorátních okresů Heydrich nasazoval německé hejtmany. Stejně tak do jednotlivých ministerstev jmenoval za ministry německé příslušníky. Správní reforma redukovala počet německých úředníků v protektorátu. *„Z původních 2 500 úředníků bylo 1 100 přerozděleno do protektorátních úřadů, 700 zůstalo v úřadu říšského protektora nebo oberlandrátů a 700 bylo propuštěno nebo uvolněno pro armádu.“*⁶²

Nově bylo zřízeno ministerstvo hospodářství a práce, které vzniklo transformováním ministerstva průmyslu, obchodu a živnosti. Do jeho čela byl dosazen Walter Bertsch. Se jmenováním Bertsche museli ostatní představitelé vlády přijmout němčinu za oficiální jazyk při jednáních. Heydrich tento příkaz uvedl slovy: *„V této vládě se bude mluvit pouze německy. Není možné, aby se Bertsch učil česky.“*⁶³

Novinkou bylo také zavedení Úřadu lidové osvěty, který převzal odpovědnost nad tiskovými záležitostmi, uměním, divadlem, literaturou, filmem a cizineckým ruchem.

---

⁶¹viz BRANDES, Detlef. s. 179-280.

⁶²BRANDES, Detlef. c. d., s. 267.

⁶³*Opus pro smrtihlava*: c.d.

Reinhard Heydrich si potřeboval na svou stranu naklonit české dělníky. Byl si vědom, že pouze zastrašováním a četnými popravami dělníky nepřiměje k dobré pracovní morálce. Uplatňoval na české obyvatelstvo politiku cukru a biče. Po svém jmenování do úřadu ihned učinil agresivní kroky k šokování a vyděšení obyvatelstva, jak jsem dříve zmiňoval v kapitole 3.1. Nejdříve český lid pomocí agrese zlomil, a pak po částech, hlavně dělníkům nabízel výhody a ústupky. Na buržoazní vrstvě Heydrichovi nezáleželo, co však potřeboval, bylo vzbuzení důvěry u dělníků a rolníků. V represivních akcích pokračoval i nadále. Cena potravin se prudce zvýšila, jedno vejce, které stálo 0,30 Kč, stouplo na černém trhu na neuvěřitelných 3 až 5 korun.⁶⁴ Lidé z měst byli nuceni jezdit tajně nakupovat na venkov. Potraviny směřovaly za šperky, látky a podobně.

Toto kupčení na černém trhu Heydrich tvrdě trestal. Před městy kontrolovaly hlídky jak na silnicích, tak ve vlcích, zda lidé nedováží potraviny z venkova. Uvádí se, že za Heydrichova úřadování byly 2/5 trestů smrti vyneseny nad šmelináři a keřasy. Označení keřas se užívá pro obchodníky s potravinami, kteří zboží spekulativně přeprodávají. Potraviny Němci zabavovali také formou razií u obchodníků a rolníků, kteří zadrželi odvod povinných dávek. Takto zadržené maso, tuky, vajíčka a další potraviny nechal Heydrich rozdělit v podnikových stravovnách, čímž dělníkům projevil jedno z prvních rafinovaných gest náklonnosti. Dělníci měli uvěřit, že terorizující Heydrich nebojuje proti českému národu, ale proti aktivistům odboje a „škůdcům lidu“, kteří jako jediní nesou tíhu zodpovědnosti za špatnou hospodářskou situaci v Protektorátu.⁶⁵

Základním Heydrichovým krokem pro získání dělníků na svou stranu, mělo být jejich odpolitizování. Toho chtěl dosáhnout prostřednictvím Národní odborové ústředny zaměstnanecké (NOUZ), které jako jednu ze svých aktivit organizovaly podnikové nástupy. Podnikové nástupy se prováděly v okolo 500 podnicích, kde předurčení řečníci přednášeli dělníkům a o výhodách práce pro Německou říši a zároveň je informovali o značných postizích při projevech vzdoru, sabotážích výroby a podobných diverzních akcích.⁶⁶ Závěrem svých projevů řečníci uváděli, že si je zanedlouho povolá říšský protektor, aby vyslechl jejich žádosti.

---

⁶⁴ *Heydrich- konečné řešení*, epizoda 11, Budujeme lepší zítřek. TV, ČT 2. 13. listopadu 2011. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/211563235400011-budujeme-lepsi-zitrek/video/>

⁶⁵ VINTER, Jan. Heydrichova ekonomika – ke korupci v Čechách stačily cigarety, boty a maso. *Euro*, 2002. č. 24, s. 60 – 61. ISSN1212-3129.

⁶⁶ KÁRNÝ, Miroslav et al. *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. Praha: Tisková, ediční a propagační služba, 1991, s. 38-48. ISBN 80-7065-064-8.

Obergruppenführer Reinhard Heydrich přijal dělnickou delegaci 24. října 1941. Vybraní dělníci mu přednesli své problémy ohledně nízkých mezd, s nedostatkem potravinových zásob, a také vyjádřili souhlas s tvrdými zákroky proti šmelinářům a sabotérům.⁶⁷ Zároveň delegace upozornila na přání zřídit podnikové jídelny a na velký nedostatek pracovních bot a jízdních kol.

Heydrich dopředu věděl, že dělníci přijdou s těmito požadavky a také věděl, že Hitler schválil vyšší příděly tuků a tabáku. Proto prostřednictvím Národně odborové ústředny zaměstnanecké nechal organizovat podnikové nástupy, aby později dělníci přišli s požadavky, které požadovaly za své vlastní nápady, a o to více na ně působilo jejich naplnění. Ovšem skutečnost byla dopředu chytře předurčena a organizována.

Přijetí zástupců dělníků se velice dobře promítlo do zkolaborovaného tisku a zaznamenalo kladné ohlasy obyvatelstva zvláště, když Heydrich pohotově naplnil požadavky dělníků.⁶⁸ „K 28. říjnu 1941 vyrovnal Heydrich příděl tuku českým dělníkům v těžkých a nepřetržitých provozech s příděly ve staré říši. Nadto dal rozdat 200 000 párů pracovních bot dělníkům ve zbrojovkách.“⁶⁹

V soukromém vyjádření Heydrich tento čin komentoval slovy: „Potřebuji v tomto prostoru klid, aby český dělník zde plně nasadil svou pracovní sílu, abychom se nezdržovali při dnešním obrovském průmyslu. K tomu patří dát českým dělníkům tolik žrádla, mohu-li to tak říci, aby plnili svou práci. Nesmí se dopustit, aby se Čech v některých věcech rozzuřil a nevybouchl.“⁷⁰

Dalším propagandistickým krokem zastupujícího říšského protektora bylo ustanovení o zřízení podnikových jídelen ve výrobních podnicích. S tím se pojí také polévková akce. Dělníci měli dostávat zdarma jednou denně na pracovištích polévku. Realita, ale záhy byla jiná. Dělníkům za polévku byly odebírány potravinové lístky. Proto mnoho dělníků polévku odmítalo ve prospěch uchování potravinových lístků a poskytnutí je rodině. Oficiálně byl nezájem o polévkovou akci zdůvodňován pro nekvalitní polévky.

Pozitivní ohlas u obyvatel vzbudilo Heydrichovo navýšení sociálních výhod. O 20 % se zvýšily invalidní a starobní důchody, vdovské důchody se zvýšila zhruba o 33 % a sirotčí důchody nechal Reinhard Heydrich navýšit o celých 75 %. Vdovám a

---

⁶⁷viz BRANDES, Detlef. s. 179-289.

⁶⁸viz KÁRNÝ, Miroslav et al., c. d., 38-48.

⁶⁹BRANDES, Detlef. c. d., s. 274.

⁷⁰Opus pro smrtihlava. c.d.

sirotkům byl přiznáván tentýž nárok na dávky nemocenského pojištění jako pojištěným dělníkům.

Aby si Heydrich více naklonil dělnictvo, přesunul Svátek práce z pátku 1. května na sobotu 2. května, aby dělníci měli dva dny po sobě volno na odpočinek. Nově vzniklá organizace „*Radost a práce*“, která byla podřízená odborům, zdarma rozdala na rozkaz Heydricha „*200 000 lístků do kina, divadla a na fotbal. Za rok 1942 uspořádala tato organizace v továrnách 698 divadelních představení, které vidělo přes 350 000 lidí.*“⁷¹ Mimo to dopřál Rienhard Heydrich okolo 7 000 dělníkům ozdravný pobyt v lázních s účelem, aby tito lidé propadli nacistické propagandě a ostatním kolegům vyprávěli, jak bylo o ně dobře postaráno, a dále tak hlásali výhody zřízeného protektorátu a válečné řízené výroby. Většina dělníků měla ale tak velké antinacistické mínění, že se nenechali takto úplatně koupit.

Heydrich hlásal, že výhody, které pracovníkům dal okusit, zůstanou zachovány, pokud i oni budou loajální a naprosto oddáni své práci. Aby nad dělníky stále visela hrozba potrestání za sabotování výroby či malé pracovní morálce, byly zřízeny továrenské hlídky Říšský protektor dělníkům zvýšil potravinové přiděly, dopřál jim zdarma kulturní vyžití i ozdravné pobyty. Na druhou stranu zřídil továrenské hlídky „*werkschutz*“, které kontrolovaly, zda dělníci nezanedbávají svou práci, nevyhýbají se jí a nesabotují výrobu. Tyto hlídky spolupracovaly s gestapem a veškerá podezření hlásili k prošetření a případnému odsouzení. Potírání těchto činností šlo až do takových důsledků, že například na toaletách byly odstraněné dveře. Mezi lidmi se po chvíli rozneslo lidové rčení: „*Führer už nám nevěří, proto serem bez dveří.*“⁷²

K nejčastějším výrobním sabotážním akcím patřila pomalá práce, prostoje ve výrobě, poškozování strojů či záměrná výroba nekvalitních výrobků.⁷³ Jak vypovídají pamětníci z dokumentu České televize *Heydrich - konečné řešení*, tak dělníci sabotovali výrobu také tím, že se sami zraňovali a následně otvírali léčená zranění, aby nemuseli pracovat.⁷⁴

---

⁷¹BRANDES, Detlef. c. d., s. 275.

⁷² *Heydrich - konečné řešení*, epizoda 11, Budujeme lepší zítřek. TV, ČT 2. 13. listopadu 2011. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/211563235400011-budujeme-lepsi-zitrek/video/>

⁷³OLŠOVSKÝ, Rudolf et al. *Přehled hospodářského vývoje Československa v letech 1918 -1945*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961. s. 15-40.

⁷⁴ viz *Heydrich - konečné řešení*, epizoda 11.

Heydrich si částečně předcházet i české četnictvo a úředníky, kteří byli aktivní v boji proti českému odbojovému hnutí nebo proti agentům – parašutistům. „*Policistům zraněným v akci předal německou pistoli s věnováním a rodinám s dětmi spořitelní knížku se slušnými obnosy.*“⁷⁵ Dokonce uvažoval o propůjčení německého občanství.

Kýžený krátkodobý Heydrichův cíl, získat si na svou stranu dělnický lid, se poměrně brzy dostavil. Byl tak citelný, že šokoval jak Londýn, tak Moskvu. Jan Vinter uvádí, že tajemník Edvarda Beneše, Jaromír Smutný prohlásil: „*Máme doma hodně kolaborantů a náš průmysl je největším a nejhorlivějším dodavatelem zbraní do Německa*“⁷⁶ Také domácí odboj a inteligence byla pohoršena úplatností dělníků. Ze zřetelů však Heydrich stále nespouštěl dlouhodobé nacistické plány, a to připojit protektorát Čechy a Morava definitivně k Říši a vyhladit český národ.

3.4 Odraz v českém dobovém tisku

Čeští žurnalisté v období protektorátu měli zvlášť nelehkou pozici. Jedinou organizací sdružující novináře byl Národní svaz novinářský (NSN), jehož prvotním úkolem bylo pomáhat novinářům ve výkonu povolání, pomoc v případě nezaměstnanosti nebo v těžkých životních situacích. Po okupaci se novináři ocitli na tenké hranici mezi odchodem ze žurnalistické praxe, což téměř jistě značilo práci v továrnách nebo kolaboraci. Novináři byli propouštěni a zatýkáni. Národní svaz novinářský chtěl těmto novinářům pomoci, a proto je jako kompenzaci finančně podporoval. V čele NSN v té době stál František Bauer, který sympatizoval s odbojem. Za jeho předsednictví se NSN nevyjadřoval, jakým způsobem a co mají novináři psát.⁷⁷

Od 14. do 21. září 1941 probíhal bojkot novinového tisku, ke kterému prostřednictvím rozhlasu vyzývala exilová vláda v Londýně. Bojkot českého tisku se stal jednou z největších a nejlépe koordinovaných protinacistických demonstrací v protektorátu. Podle vyhodnocení exilové vlády došlo k poklesu prodeje novin o 50 % - 70 %. Bojkotem vyvrcholil protinacistický odpor obyvatelstva vůči německé okupaci.

---

⁷⁵BRANDES, Detlef. c. d., s. 280.

⁷⁶VINTER, Jan. c. d., s. 60.

⁷⁷Knödllová, Kristýna. *Novinář - jeho role a poslání optikou druhorepublikového a protektorátního tisku*. Brno: 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra mediálních studií a žurnalistiky. s. 54-60.

Zlom v tisku nastal jmenováním Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora. Nacisté úpěnlivě dohlíželi na tisk prostřednictvím cenzury, vydáváním informací pro šéfredaktory a pořádáním lidových konferencí. Na svou stranu si získávali antisemitské novináře, kteří byli většinou za druhé republiky pouze druhořadými novináři s nenaplněnými očekáváními, a tudíž nebyl problém je získat na německou stranu. Němci pořádali pro novináře propagandistické zájezdy do Říše, aby hlouběji propadli nacistické ideologii. Vyjížděli také do Polska, aby viděli sílu a množství válečné techniky.

Situaci ještě více zostřila personální výměna v Národním svazu novinářském. Benevolentnějšího Bauera vystřídal v únoru 1942 aktivistický novinář Vladimír Krychtálek. Krychtálek po svém nástupu do čela NSN, nechal zastavit vyplácení dávek žurnalistům a zavedl přísné árijské prověrky, které prověřovaly několik generací nazpět, zda nemají žurnalisté židovský původ.⁷⁸ V prověrkách se také posuzovalo, zda novinář je či není aktivní. To znamenalo, zda píše články sympatizující s nacistickou politikou a ideologií. Novináři, kteří neprošli prověrkou, byli vyřazeni z Národního svazu novinářského. Mimo to Krychtálek rozeslal všem šéfredaktorům dopis, ve kterém apeloval, aby jejich novináři psali aktivistické články. Kdo tak neučiní, bude vyloučen z Národního svazu novinářského.

Novináře ke kolaboraci motivovalo několik faktorů. Primárním faktorem byla jejich opravdová víra v nacistickou ideologii. Další možností byla výše odměn. Aktivističtí novináři byli lépe hodnoceni a měli vyšší životní standardy než většina obyvatelstva. Ti žurnalisté, kteří nebyli výslovně ztotožněni s ideologií, ani na ně přímo nepůsobila výše platu, se obávali trestů z neuposlechnutí nařízení.

Jedním z nejvíce kolaborovaných žurnalistů by Emanuel Moravec, který zastával post protektorátního ministra školství a lidové osvěty. Moravec byl nadšeným propagátorem a hlásnou troubou nacistického režimu. Byl to kolaborant a přeběhlík, který vždy spolupracoval s režimem, který zrovna byl nastolen.

Za první republiky publikoval články pod pseudonymem Stanislav Yester. Jeho velkým vzorem byl první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Na jeho pohřbu stál u rakve čestnou stráž. Zároveň byl obdivovatel dalšího prezidenta Edvarda Beneše. Vyjadřoval kritiku vůči nacistickému režimu. Ve svých přednáškách a člancích

---

⁷⁸ *Heydrich – konečné řešení*, epizoda 20, Je nutné mluvit německy. TV, ČT 2. 15. ledna 2012. Dostupné z: <http://www.ceskatelivize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/211563235400020-je-nutne-mluvit-nemecky/video/>

otevřeně vyzýval k ozbrojenému povstání vůči mnichovskému diktátu. Na první pohled se může zdát, že byl zapáleným vlastencem. Ovšem jen do doby, než vycítil, že bude vhodnější se přiklonit k nacistické ideologii.

Po zřízení protektorátu Čechy a Morava uvažoval o emigraci do Kostariky. Plným právem měl strach o svůj život kvůli předchozím kritickým postojům vůči NSDAP. Němci mu ale místo smrti nabídli spolupráci. Poskytli mu zájezd po Německu, kde mu ukázali moderní vymoženosti Říše. Moravec se z cesty vrátil nadšený a ihned začíná šířit aktivistické postoje. Češi ho za kolaborantství bezmezně nenáviděli. Moravec se tak bál o svou bezpečnost, že dokonce střídavě využíval více bytů. Svým aktivistickým zapojením se dostal až do nejvyšších míst protektorátní politiky a žurnalistické propagandy. Moravec vyzýval české obyvatelstvo k proněmeckým postojům, k udavačství a k odhalování odboje.

Odbojová skupina Silver A, jejímž velitelem byl Alfréd Bartoš, se obávala, po vytušení plánů Kubiše a Gabčíka o atentátu na Heydricha, tvrdých represích po vykonání atentátu a proto informovala depeší Londýn, aby byl cíl atentátu změněn právě na Emanuela Moravce. Československá exilová vláda nelibě nesla Moravcovou činnost. S odstraněním Moravce se skutečně počítalo. Pro tyto účely byla sestavena skupina TIN s výsadbáři Švarcem a Cupalem, kteří však byli Gestapem zastřeleni a atentát nebyl nikdy vykonán.

3.4.1 Chlebičková aféra

Již dávno předtím v březnu 1941 organizoval Krychtálek schůzky sedmi novinových šéfredaktorů tzv. „sedmičky“, ve které promýšleli, jak prosadit výchovu národu k říšské ideologii. Sedmičku tvořila skupina kolem Krychtálka, jmenovitě Václav Crha, Jaroslav Křemen, Vladimír Ryba a Karel Werner. Druhou skupinu tvořili šéfredaktoři kolem nejvíce kolaborovaného žurnalisty, ministra školství a lidové osvěty Emanuela Moravce. Jimi byli Karel Lažnovský a Emanuel Vajtauer.⁷⁹

Na 18. září 1941 pozval předseda protektorátní vlády Alois Eliáš na audienci hlavní aktivistické novináře. Dva týdny na to zemřel na břišní tyfus kolaborantský novinář Karel Lažnovský. Mezi historiky se stále aktivně diskutuje, kdo mohl za smrt právě Lažnovského a otravu několika dalších novinářů. Nejvíce uváděnou tezí je, že Alois Eliáš chtěl

⁷⁹ GLAC, Aleš. *Protektorátní novinář Oldřich Skotal před Mimořádným lidovým soudem v Brně*. Brno 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra mediálních studií a žurnalistiky. s. 20-38.

aktivistické novináře otrávit, a tudíž jim na audienci byly servírovány otrávené chlebičky. Jedu v nich bylo tak málo, že na většinu novinářů v malém množství nepůsobil. Zmiňuje se prostý důvod, že požitkář Lažnovský zkonsumoval nejvíce otrávených chlebiček, že měli za následek jeho smrt.

Vyšetřování probíhalo až tak absolutním způsobem, při kterém nejlepší němečtí kriminalisté stopovali, za jak dlouho paní Eliášová připraví požadovaný počet chlebiček. Vyšetřování nic neprokázalo a obvinění bylo staženo. Otázka, zda Eliáš nechal zavraždit Lažnovského, nebyla nikdy zcela objasněna.

Jako politickou výstrahu, nejen pro samotnou chlebičkovou aféru, ale hlavně pro funkci předsedy protektorátní vlády, nechal Heydrich v den svého jmenování zatknout Aloise Eliáše, který byl ihned odsouzen k trestu smrti. Alois Eliáš byl popraven 19. června 1942.

3.4.2 Psalo se v tisku

Aktivistický tisk za protektorátu věrně hlásal a tlumočil výroky nacistické správy. Nabádal k poctivé práci pro Velkoněmeckou říši a zároveň varoval, že jestliže člověk věří londýnskému či moskevskému rozhlasu, tak se dá považovat za škůdce, zrádce národa a sabotéra. O reálné situaci nálady obyvatel protektorátu se nelze nikde v přímých novinových článcích dočíst. Nacistická propaganda podporovala Heydrichova rozhodnutí a snažila se lidem vnutit celospolečenský proněmecký postoj.

V dobovém tisku lze vyzorovat tři žurnalistické strategie. První strategií je *odpolitizování obyvatel* spojené s vyvoláním negativních postojů vůči stávající protektorátní vládě a také exilové vládě. To v praxi znamenalo obvinění předsedy vlády Aloise Eliáše nebo články hlásající šíření lží prostřednictvím londýnského a moskevského rozhlasu.

Jako druhou strategii lze označit propagandistické články *glorifikující říšského protektora*, nacistickou správu, výhody práce pro Říši, potírání šmelinářů a správný směr vývoje protektorátu Čechy a Morava k připojení k německé říši.

Za třetí strategický cíl propagandy v tisku můžeme pozorovat vyvolání *rasové nesnášenlivosti k židům*. Jak bude dále uvedeno na příkladech, židé byli doslova terčem

novinářů. Žurnalisté psali posměšné a urážlivé komentáře, nabádali k udavačství židů, kteří skrývali své židovské hvězdy nebo výrazně upozorňovali na židovské kriminální činy.

A) Odpolitizování obyvatelstva

Po jmenování Reinharda Heydricha list Národní politika z 1. října 1941 informoval o ustanovení stanných soudů a nabádal k veřejnému udavačství. Zpráva, která nabádala, aby lidé informovali o „škůdcích národa“ jakými byli pokoutní prodejci, vykonavatelé černých porážek, prodavači předražující zboží a podobně.⁸⁰

Předsedu protektorátní vlády označili ve vydání Telegrafu pro Moravskou Ostravu ze dne 2. října 1941 za nepřítele národa a za přípravu velezrady. List dále informoval, že se Eliáš k vině přiznal a zároveň prohlásil, že doufá ve smrt, kterou svou vinu odpyká a přispěje k tomu, aby se český národ osvobodil od omylů a mýtů a vydal se správným směrem.

Ve svém článku „*Spravedlivé rozhodnutí říšského protektora*“ v tisku Telegraf, Moravská Ostrava ze dne 10. října 1941, na první straně informuje obyvatelstvo o příkladném dodržování policejní hodiny, z tohoto důvodů bude hodina zákazu vycházení na zkoušku prodloužena pod pohrůzkou, že záleží jen na obyvatelstvu, jak se bude příkladně chovat. V případě špatného chování se policejní hodina opět zkrátí.

„Uzavírací hodina zkusmo prodloužena. V dnešním tisku je otištěna vyhláška zastupujícího říšského protektora SS-Obergruppenführera a generála policie Heydricha, v níž tento hodnotí rozvážné chování převážné části českého obyvatelstva za výjimečného stavu, který byl vyhlášen asi před 14 dny. V důsledku tohoto rozumného postupu českého obyvatelstva mohla být zkusmo prodloužena uzavírací policejní hodina, počínaje dnem 9. října. Řádné chování převážné části českého obyvatelstva bylo zastupujícím říšským protektorem náležitě oceněno a uznáno a záleží opět jen na chování českého obyvatelstva, zda tato úleva zůstane v platnosti i nadále.“⁸¹

⁸⁰Národní politika. Zvláštní hospodářský odbor při německé kriminální policii. 1. 10. 1941, s. 4. [cit. 13. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/5291-psalo-se-v-tisku/?rubrika=197>

⁸¹Telegraf, Moravská Ostrava, *Spravedlivé rozhodnutí zastupujícího říšského protektora*. 10. 10. 1941, s. 1. [cit. 13. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/5291-psalo-se-v-tisku/?rubrika=197>

Vydání deníku Národní politika z 12. října vykreslil sokolskou obec jako partyzánskou organizaci. Její majetek byl zabaven ve prospěch Říše. Národní politika dále informovala, že se řada sokolských členů účastnila v ilegálních organizacích. Jako utvrzující propagandistický trik deník uvedl, že se náčelník Obce sokolské Pechlát doznal ke stykům s teroristickou organizací, a že tuto činnost dále rozvinul. Před stannými soudy nebylo úniku, vyšetřovatelé gestapa výslechy a mučením donutili obžalované v mnoha případech k nepravdivým výpovědím.⁸²

B) Glorifikace zastupujícího říšského protektora

V tisku se také čteně promítá zadržení zásob od lichvářů a keřasů, které nechal Heydrich přerozdělit do závodních stravoven. Autor ve článku zdůrazňoval, jak dělníci pěli chválu na Heydricha.

V nacistické propagandě nesměl být opomenut, tak důležitý a plánovaný čin, ve kterém chtěl Heydrich ukázat dělnictvu vlídnou tvář. Darování 13 000 párů obuvi pro dělníky Škodových závodů nesmělo být v tisku opomenuto. Článek z novin Národní politiky, otištěn 11. ledna 1942 na straně 4 uvádí:

„Podle rozhodnutí zastupujícího říšského protektora SS Obergruppenführera a generála policie Heydricha bylo v těchto dnech rozděleno mezi dělníky v plzeňské Škodovce 13.000 poukázek na právě tolik párů bot, které Škodováci dostanou úplně zdarma. Při jejich rozdělení bylo pamatováno na ty nejpotřebnější a potom na ty z dělníků, kterým se nedostalo obuvi v minulém roce. Dělníci mají ovšem z daru velikou radost.“⁸³

Tyto a jiné podobné akce krátkodobě na dělnické obyvatelstvo působily velice příznivě. Na rozdíl od inteligence, která dělníkům dávala za vinu, že se dají lehce koupit a sympatiemi s nacistickým Německem zrazují český národ.

Národní politika ve vydání z 3. dubna 1942 na úvodní straně zveřejnila článek o zvýšení sociálních výhod všem občanům protektorátu, o které se zasloužil sám Heydrich. Na veřejnost tento další z promyšlených tahů měl obrovský vliv. Mnoho lidí začalo nabývat přesvědčení o správnosti protektorátu.

---

⁸² Národní politika, *Česká obec sokolská rozpuštěna*. 12. 10. 1941, s. 1. [cit. 13. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/5291-psalo-se-v-tisku/?rubrika=197>

⁸³ Národní politika, *13.000 párů bot zdarma dělníkům do Škodovky*. 11. 1. 1942, s. 4. [cit. 13. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/5291-psalo-se-v-tisku/?rubrika=197>

„Zastupující říšský protektor od doby, kdy nastoupil na svůj úřad, několikrát zdůrazňoval, že všichni obyvatelé protektorátu, kteří uznávají své povinnosti k Říši a plní je, mají mít účast na sociálních vymoženostech Třetí Říše. Podle této zásady vydala nyní vláda protektorátu Čechy a Morava na návrh ministra hospodářství a práce tři vládní nařízení, jimiž dávky sociálního pojištění pro dělníky a horníky v protektorátu velkoryse byly zlepšeny. Úhrada těchto zlepšení se neopatří zvýšením příspěvků, nýbrž z obecných prostředků protektorátu. Novou úpravou se přizpůsobuje důchodové pojištění dělníků invalidnímu pojištění na ostatním říšském území. To znamená zvýšení důchodů invalidních a důchodů starobních přibližně o 20 %, důchodů vdovských o 33 % a důchodů sirotčích průměrně o 75 %.“⁸⁴

C) Rasová nesnášenlivost

Žurnalisté aktivně psali antisemitské články a komentáře nebádající obyvatelé protektorátu k rasové nesnášenlivosti vůči židům. Občané byli vyzýváni, aby hlásili každého žida, který nenosí židovskou hvězdu správně umístěnou na šatech. Židům byl zakázán na Vánoce prodej kaprů, prodej lihovin a vína. Nesnášenlivé komentáře se zamýšlely nad tím, zda obézní židé musí vůbec mlsat. Měl by jim být zakázán například vstup do lahůdkářských obchodů. Židovským občanům byla postupně odebrána veškerá lidská práva. Na jejich úroveň nacisté také řadili národnosti menšiny jako například Romové.

Utlačování a teror židů byl bezmezný a čím dál více se stupňoval. Protižidovská propaganda vyvrcholila zákazem prodeje novin a časopisů židům v kioscích a u kamelotů, stejně tak jako zrušení předplatného tiskovin nejpozději ke konci ledna 1942.

Poté bylo zřízeno terezínské ghetto, které dokumentuje tento historický článek s titulkem „Židům vykázáno uzavřené sídliště“ zveřejněný v deníku Národní politika z prvního března 1942.

„Významné nařízení zastupujícího říšského protektora gen. Heydricha. Verordnungsblatt des Reichsprotektors für Böhmen und Mähren z 28. m. m. přináší významné nařízení zastupujícího říšského protektora gen. Heydricha, jenž tímto opatřením

---

⁸⁴ Národní politika, *Velkorysé zlepšení sociálního pojištění v Protektorátu*. 3. 4. 1942. s. 1. [cit. 13. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/5291-psalo-se-v-tisku/?rubrika=197>

*učinil rázný krok ke konečnému vyřešení židovské otázky u nás. V citovaném nařízení určuje se jedno město v Protektorátu za uzavřené sídliště Židů (Terezín, pozn. red.). Je to rozhodnutí, po němž české árijské obyvatelstvo dávno volalo a znamená definitivní oddělení Židů od árijského obyvatelstva. Zkušenost ukázala, že Židé přes všechna omezení zůstali nenapravitelní. Byli hlavními roznášeči vylhané šeptané propagandy, která měla rozleptat zdravý rozum a smysl pro skutečnost našich lidí a otravovat ovzduší. Bylo již z patřičných míst naznačeno, že židovská otázka bude jednoznačně řešena v celé nové Evropě...*⁸⁵

V tomto článku je vhodné upozornit na jemnou odlišnost ve psaní slova žid. Za první republiky se nevyčleňovali židé z československého společenství na základě etnicity a zaznamenávali se pouze, pokud se někdo hlásil k židovskému náboženství, tedy jako "židé" s malým „ž“, stejně tak jako pro příklad křesťané, muslimové a podobně. Imperativ rasové odlišnosti, která musí být vykořeněna, zavedl ve střední Evropě až nacistický režim, pod jehož diktátem se muselo psát slovo "Žid" s velkým "Ž". Po druhé světové válce se však situace změnila, vznikl stát Izrael, a tak je zjevně možné psát "žid" s malým "ž" jako stoupence náboženství, ale také s velkým "Ž", jako příslušníka národa. I když lepší variantou je použít slovo Izraelec. Mnohdy se píše slovo žid s velkým „Ž“, čímž se často nechtěně pokračuje v nacistické nesnášenlivé tradici.

D) Nařízení a doporučení občanům

V protektorátním tisku se často vyskytovaly informace o nařízených zákazech. Lidé byli vyzýváni k odevzdání teplých šatů, kožichů a kabátů pro potřeby vojáků východní fronty. Stejně tak se povinně vybíraly lyže, vázaní a lyžařské hůlky, které byli povinni odevzdat všichni občané i cizinci bez státní příslušnosti pobývající v protektorátu.

Tisk také hojně informoval o doporučeních. Občané měli na Vánoce omezit posílání vánočních přání s přihlédnutím na válečný stav a zatížení pošty vojenskými a poštovními zásilkami. Před Vánocemi se také upozorňovalo, aby lidé omezili cestování po železnici v době od 20. prosince 1941 do 4. ledna 1942.

---

⁸⁵ Národní politika, *Židům vykázano uzavřené sídliště*. 1. 3. 1942. s. 2. [cit. 13. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/5291-psalo-se-v-tisku/?rubrika=197>

Válečné hospodářství přineslo spoustu změn a omezení. Tisk je lidem podával ve formě, že je vše v pořádku a nic vážného se neděje. Příkladem tomu je zákaz prodeje cukrovinek, který platil od 27. listopadu 1941. Prodej byl opětovně povolen v období Vánoc. Následně od prvního ledna byl prodej cukrovinek zakázán. K uvolnění prodeje došlo 1. února 1942, ale za nedlouho poté tisk informoval, že se před obchody tvoří velké zástupy, a že tvrdě pracující dělník nemá možnost vystávat po práci ve frontách na zboží, které je stejně odpoledne vyprodáno a je tak znevýhodněn. Z tohoto důvodu došlo k dalšímu zákazu prodeje cukrovinek.

Propaganda informovala o zákazu prodeje absintu a výrobcích jemu podobných z důvodů, že může vyvolávat epileptické záchvaty. Alkohol stejně tak jako cukr, vejíčka a další zboží životní potřeby byly důležitými artikly, které řízení protektorátu potřebovala přesměrovat na východní frontu, které zásoby výrazně scházely. Proto se lid snažili všemožnými zavádějícími informacemi obelhat a ukonejšit.

Obyvatelé protektorátu byli za celou dobu jeho trvání neustále ovlivňováni proněmeckým tiskem a aktivistickými novináři. Reinhard Heydrich byl vykreslován v tom nejlepším světle téměř jako spasitel národa. Novinářům ostatně ani nic jiného nezbyvalo. Žurnalisté kvůli cenzuře a přísnému dohledu neměli možnost zveřejnit články ilustrující skutečný život v protektorátu.

3.4.3 Atentát na Reinharda Heydricha

Ráno 27. května 1942 před desátou hodinou vyjel Reinhard Heydrich ze svého sídla v Panenských Březanech směrem na Pražský hrad, odkud měl dále pokračovat na letiště Ruzyni a odletět do Paříže na setkání s Hitlerem. Heydrich cestoval sám, pouze s osobním řidičem v otevřeném voze. Jeho odvážný a nezodpovědný přístup k cestování mu byl mnohokrát vyčítán. Heydrich vždy tvrdil, že nechápe, proč by na něj Češi měli střílet.

V ostré zátáčce V Holešovičkách na něj Jozef Gabčík a Jan Kubiš provedli atentát. Jozef Gabčík vytáhl samopal Sten gun Mk. VI, který selhal s největší pravděpodobností přeplněným zásobníkem, který způsobil vzpříčení nábojnice v nábojové komoře. Jan Kubiš vhodil směrem k Heydrichově vozu granát. Netrefil se přímo do vozidla, nicméně síla detonace byla dostačující. Heydrich nezemřel ihned. Následkům těžkého zranění, ale za

nevyjasněné příčiny úmrtí, podlehl Heydrich 4. června o půl páté ráno shodou okolností v nemocnici Na Bulovce, v těsné blízkosti ulice V Holešovičkách, kde byl atentát spáchán.

Atentát vzbudil obrovský rozruch a rozčílil Hitlera k nepříčetnosti. Ještě ten večer, kdy byl atentát uskutečněn, byla provedena největší akce domovních prohlídek, které se zúčastnili čtyři a půl tisíce vojáků SS. Vyšetřování osobně vedl K. H. Frank. Byl vyhlášen výjimečný stav a obyvatelé protektorátu byli vyzýváni, aby bez odkladu podali informace vedoucí k dopadení útočníků. V opačném případě, při zjištění spolupráce, budou popraveni spolu s celými rodinami. Lidé byli také motivováni finanční odměnou 10 000 000 českých korun.

K. H. Frank denně podepisoval masové rozsudky smrti s odůvodněním „*souhlasu s atentátem*.“ Započala nová vlna represí a teroru. V období Heydrichiády bylo zavražděno několik tisíc osob, vyvražďeny a vypáleny byly obce Lidice a Ležáky.

Historik Jaroslav Čvančara příhodně tento jeden z nejvýznamnějších činů Československa okomentoval: „*Akce netrvala déle než 20 vteřin a my se jí zabýváme už 70 let.*“⁸⁶

Heydrich měl jeden z nejokázalejších pohrbů, při kterém byl vyznamenán nejvyšším německým řádem ve zlatě. Hitler pronesl jedinou větu: „*Byl to muž se železným srdcem*“.⁸⁷

Historik Jan Slavík zachytil smrt Heydricha těmito slovy: „*Zabili Heydricha, český národ truchlí. Všimněte si širokých chodníků okolo Václavského náměstí. Jsou úplně prázdné. Takhle spontánní smutek nevypadá, a přece nás obraz heilujících Čechů trápí dodnes.*“⁸⁸

Zpráva o smrti Heydricha musela mít ve všech periodikách stejnou grafickou podobu. Byla jednostránková a zaujímal celou úvodní stranu. Uprostřed žurnalistického zalykání a smutku smrti Heydricha, se v tisku objevuje patetická oslavovaná óda Heydricha. Báseň o Heydrichově smrti skrývala kódované poselství. První slova každého

---

⁸⁶Heydrich – konečné řešení, epizoda 20, Je nutné mluvit německy. TV, ČT 2. 15. ledna 2012. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/211563235400020-je-nutne-mluvit-nemecky/video/>

⁸⁷Opus pro smrtihlava, c. d.

⁸⁸Heydrich – konečné řešení, epizoda 20. c. d.

řádku znamenala: „*Vám vrahové dětí i žen, všechno vám až přijde čas, splatit krvi nezapomeneme.*“⁸⁹

Dodnes se přesně neví, zda báseň psali samotní čtenáři nebo novináři. Někdo ale lidem dal vědět, co v novinách mají hledat. Gestapo se o této zprávě dozvědělo až za několik dní, poté co článek vyšel.

Profesor Václav Černý ve svých pamětech výstižně charakterizoval Heydrichův konec: „*Heydrich přišel zabít český národ a český národ ho za to zabil.*“⁹⁰

---

⁸⁹Tamtéž

⁹⁰viz *Heydrich – konečné řešení*, epizoda 20.

4. Využití řešené problematiky v žurnalistice

Žurnalistická část mé bakalářské práce obsahuje povinné žurnalistické žánry, kterými jsou úvodník, interview a anketa. Jako volitelný žánr jsem si vybral recenzi stříhového dokumentu Generace životem zkoušená.

V úvodníku se snažím čtenářům nastítnit rozdílnost života v protektorátu Čechy a Morava a na Hlučínsku, které jako jediné území tehdejšího Československa připadlo po mnichovské dohodě výhradně Německé říši. Vyčerpávajícími informacemi mi výrazně pomohla paní profesorka Nina Pavelčíková z Ostravské univerzity, kterou v úvodníku cituji. V úvodníku se také vyjadřuje několik pamětníků jak z Hlučínska, tak z bývalého Protektorátu. Krásným rčením zakončuje úvodník hlučínská spisovatelka Jana Schlossarková. Celá žurnalistická část je svou charakteristikou vyhotovená pro víkendové vydání novinového deníku.

V rozhovoru mi na otázky ochotně odpověděl pan Jiří Neminář, který byl odborným garantem dokumentu Muzea Hlučínska s názvem Generace životem zkoušená. V rozhovoru jsem se převážně soustředil na životní situaci hlučínských obyvatel, situaci v průmyslu a v zemědělství, a v neposlední řadě na archivní činnost Muzea Hlučínska.

V anketě jsem se zajímal o lidové tradice a zvyky na Hlučínsku. Proto jsem jejím obyvatelům položil otázku jaké tradice a zvyky jsou pro hlučínský region charakteristické. Ptal jsem se dvanácti respondentů, s nichž jsem vybral pět nejzajímavějších a různorodých odpovědí.

Volitelný žurnalistický útvar recenzi jsem vypracoval na stříhový dokument Generace životem zkoušená, který vznikl na základě výpovědí sedmatřiceti pamětníků, jejichž výpovědi zachytilo Muzeum Hlučínska v období od května do srpna roku 2011. Všechna zaznamenané výpovědi jsou cenným svědectvím o generaci, kterou osudové zvraty 20. století postihly způsobem, jenž si v současnosti dnešní generace snad ani neumí představit. Právě proto je zapotřebí neustále připomínat svědectví historie a nezapomínat na minulost, které nám má stále co sdělit.

4.1 Úvodník

Jedna země, dva osudy: Rozdílný život v protektorátu a na Hlučínsku

Čtvrteční den 16. března se zapsal do dějin Československa jako den zřízení protektorátu Čechy a Morava. Československo se vydalo do područí okupace nacistického Německa. Od toho dne už nebylo nic jako předtím.

Změny se dotkly všech obyvatel nově zřízeného protektorátu. Nastaly politické, hospodářské, sociální a také kulturní změny. Pravomoci vlády a tehdejšího prezidenta Emila Háchy byly značně omezeny a podřízeny říšskému protektorovi Konstantinu von Neurathovi. Historik Josef Tomeš dodává: „*Protektorátní vláda přestala fungovat jako kolektivní orgán, stala se skupinou ministrů, kteří se samozřejmě mohli scházet k určitým poradám, ale nerozhodovali jako kolektivní orgán, ani nehlasovali*“.

Reinhard Heydrich,
Autor: Heinrich Hoffmann

Prostřednictvím rozsáhlých hospodářských reforem a za přispění vládních nařízení transformovali nacisté československou ekonomiku na válečné řízené hospodářství. Lidé byli posíláni na nucené práce do Říše a pro potřeby zbrojního průmyslu byly povolávány celé ročníky obyvatel. Pracovní povinnost se nejdříve týkala všech osob ve věku od 16 do 25 let, poté také obyvatel od 18 do 50 let. Zároveň se postupně prodloužila pracovní doba z osmi na dvanáct hodin.

Po zavedení lístkového systému, jehož dávky se stále snižovaly, lidé strádali nedostatkem jídla. Situace se ještě zhoršila po jmenování SS Obergruppenführera Reinharda Heydricha jako zastupujícího říšského protektora. Do své funkce nastoupil 28. září 1939, aby potlačil zesilující odbojové hnutí a zároveň ukonejšil dělnickou třídu a motivoval ji k lepším výkonům. Nekompromisní Heydrich uplatňoval proslulou politiku cukru a biče. Po svém jmenování nechal odsoudit k trestu smrti ministerského předsedu Aloise Eliáše. V rámci vyhlášených stanných soudů dal za pouhé dva měsíce popravit více

jak čtyři stovky obyvatel. Tvrdě potíral veškerou odbojovou činnost a černý obchod s potravinami. Jako jeden z hlavních strůjců konečného řešení židovské otázky nechal Heydrich do šesti týdnů od svého nástupu vypravit pět transportů židů do polské Lodže, které pak dále pokračovaly do koncentračních a vyhlazovacích táborů. Bylo to více jak pět tisíc nevinných lidí, které Heydrich poslal na smrt.

Těmito kroky naprosto šokoval obyvatele protektorátu, kteří si nedovolili klást žádný odpor. Aby byla válečná výroba maximálně využita, šlo Heydrichovi hlavně o dělnickou třídu, kterou si chtěl získat na svou stranu. Dělníkům dopřál dvě stě tisíc párů pracovních bot, zřídil podnikové jídelny, rozdal tisíce lístků do kina a na divadelní představení, vybraným dělníkům dopřál zdarma ozdravovací pobyt v lázních a všem zvýšil sociální dávky. Tyto počiny dočasně zapůsobily na dělnickou třídu. „Vím, že někteří dělníci tenkrát obdrželi rekreaci a tito lidé měli za úkol propagovat myšlenku nacismu mezi ostatními. Setkalo se to ale s tím, že po návratu z rekreace jednotliví dělníci říkali, že se měli tak nějak standardně, a že se takto Němci nedají koupit.“ dodává pamětník Ladislav Vejvoda narozený v roce 1925.

Hlučínsko jako součást Říše

Rozdílný život panoval v kraji úrodných lánů, rozlehlých rybníků a malebné přírody, kde žijí pracovití a skromní lidé, kteří se museli opakovaně vyrovnávat s osudovým diktátem historie. Region Hlučínska nebo také Pražské je svým způsobem raritou. Jako jediné území

Hlučinské Mírové náměstí, tehdejší náměstí Adolfa Hitlera, zdroj: archiv Muzea Hlučínska

prošlo hned několikrát změnami státnosti, které nenachází obdobu v žádném jiném kraji České republiky. Snad také proto jsou lidé z Hlučínska jiní. A to jak z politického, národnostního, kulturního i pracovního hlediska. V období druhé světové války byl na Hlučínsku zcela jiný život než v protektorátu Čechy a Morava.

Odlišnost pramení z historie

Území mezi polskou Pštinou a Opavou musela Marie Terezie odevzdat v roce 1742 Prusku. Hlučínský kraj byl téměř 180 let součástí Německa, které se výrazně promítlo do způsobu života obyvatel. Teprve od roku 1920 patřil region Hlučínska Československu. Tato integrita však netrvala příliš dlouho. Pouze osmnáct let. V roce 1938 připadlo Hlučínsko nařízením mnichovského diktátu opět k Německu, a to jako součást *altreichu* neboli staré říše. Hranici mikroregionu tvořily z jihu řeka Opava a z východu řeka Odra.

Z počátku opětovnou integraci k Německu obyvatelé Prajzka vítali. Připojení občanům přineslo německé občanství a otevřelo německý trh práce, kterého si lidé nesmírně cenili. Na rozdíl od protektorátu nebyli hlučínští obyvatelé nuceně deportováni do Říše za prací. Jako němečtí občané sami a dobrovolně odcházeli do vnitrozemí Německa za lépe placenou prací.

Nástup k Wehrmachtu a přísaha Hitlerovi

Změna nastala na přelomu let 1941 a 1942 po napadení Sovětského svazu Německem. Muži z Hlučínska museli povinně narukovat k jednotkám Wehrmachtu. Za tento proněmecký postoj bývá celý region často odsuzován. Situaci je ale nutné chápat v širším historickém pojetí. Tehdy byli obyvatelé občany Německa a měli jen dvě možnosti, buď narukovat, nebo být popraveni za vlastizradu. Pamětník František Gogolín z Hatí mi situaci potvrzuje slovy: „*Všeci rukovali, všeci, něvím o nikom, který by něrukoval.*“ Max Fiala (*1924) z Kravař zároveň dodává: „*Ti, kteří něrukovali, tak byli zajati nebo hned' popraveni za vlastizradu. Neexistovalo něrukovat'!*“

Starost o hospodářství připadla ženám

Obdělávání půdy, zdroj: archiv Muzea Hlučínska

V kraji fungovaly jen dvě větší průmyslové továrny a to firma Josef Holuscha v Dolním Benešově, která za války vyráběla malé letecké bomby, litinové kotle a radiátory. Druhou průmyslovou firmou byl muniční závod v Chuchelné, kde se vyráběly

chemické náplně do dělostřeleckých nábojů. Veškeré ostatní hospodářství Hlučínska tvořilo zemědělství. Za války se kvůli odlivu mužů na frontu potýkal kraj s nedostatkem pracovních sil v domácích hospodářstvích. Proto byli lidem přidělováni takzvaní „ostarbietři“. Profesorka Nina Pavelčíková z Ostravské univerzity upřesňuje: *„Ostarbietři byli nasazení pracovníci z východu, především z Ukrajiny, na pomoc v jednotlivých zemědělstvích. Obecně panuje dogma, že s nimi bylo špatně zacházeno, což není úplně pravda. Ze svého zkoumání mám svědectví, že příslušník dané čeledi byl brán jako člen rodiny. Čeled' s hospodářskou rodinou společně jedla u jednoho stolu, dívky dostávaly šaty po dětech hospodářů. Mám svědectví, kdy jedna z ukrajinských dívek nasazená v Chuchelné se u nové rodiny cítila jako v ráji, protože poprvé v životě spala v posteli. Doma znala jen spaní na zemi a v Chuchelné se po sociální stránce měla daleko líp než na Ukrajině.“*

Zemědělci museli odvádět povinné dodávky stejně jako v protektorátu, za jejichž nesplnění jim hrozily tvrdé postihy. Avšak nad obyvateli nevisel Heydrichův Damoklův meč stanných soudů a poprav za odbojovou činnost, která na Hlučínsku ani nebyla.

Sociální situace byla těžká. Ženy se staraly o celá hospodářství a vychovávaly děti. Do toho denně přicházely zprávy z fronty o smrti jejich manželů a synů. Na konci války byl region Pražské těžce poznamenán procházející válečnou linií

sovětů. Sovětští vojáci **Děti musely pomáhat s prací,** zdroj: archiv Muzea Hlučínska vypalovali domy, poráželi hospodářská zvířata, loupili vše, co se třeptilo. Někteří Rusové byli zosobněním zla. Znásilňovali ženy a mladé dívky, které byly ještě dětmi. Gertruda Svobodová z Hati (89 let), která bohužel pár dní po rozhovoru zemřela, vyprávěla, jak si jako mladá dívka potírala obličej černým uhlím, aby se ruským vojákům zošklivila.

Konec války přinesl trpké vyrovnávání účtů

Po válce byli hlučínské utlačované a šikanované Čechoslováky, kteří jim dlouho připomínali nelehkou situaci v rukách Německé říše. Obyvatelé Hlučínska měli být

vysídlení do Německa. Vysídlení se nepodařilo realizovat, násilně bylo odsunuto jen pár rodin. Československá vláda tedy místo odsunu plánovala povinné vysídlení hlučínských obyvatel do vnitrozemí. Nakonec i tato varianta upadla v zapomnění. Generace obyvatel Hlučínska prošly těžkými životními nástrahami. Snad také právě proto v nich přetrvává láska k rodnému kraji, ke svěřeným hodnotám a vědomí, že za veškerým jejich úspěchem stojí tvrdá práce a píle.

Prajáci, jak je obyvatelům Hlučínska hanlivě říkáno, jsou dodnes terčem mnoha vtipů, předsudků a závisti vůči údajné chamtivosti a sbírání majetku. Ale jak říká hlučínská spisovatelka a básnířka Jana Shlossarková *„Prajáci nejsou hamyžní, ale šetrní, a to je velký rozdíl. Nebojí se práce a těžce vydělané peníze investují, místo do vysedávání po hospodách, do zvelebování svých domů, protože z historického hlediska vyznávají rčení, že ze svého je nikdo nevyžene.“*

4.2 Interview

Jiří Neminář: Je deset minut po dvanácté, pamětníci nám umírají

Srovnání života na Hlučínsku a v protektorátu Čechy a Morava mi přiblížil odborný garant televizního dokumentu Generace životem zkoušená pan Jiří Neminář, který se zabývá problematikou bývalých vojáků Wehrmachtu, československým zahraničním odbojem a válečnou korespondencí. S Muzeem Hlučínska vytváří rozsáhlý archiv výpovědí pamětníků a podílí se na realizaci databáze hlučínských vojáků pod názvem Hultschiner Soldaten.

Zdroj: archiv Jiřího Nemináře

V protektorátu po nástupu Heydricha byly vyhlášené stanné soudy doprovázené masovými popravami obyvatel. Jaká situace byla na Hlučínsku, které bylo součástí Říše?

Rozdíl v kvalitě i způsobu života mezi protektorátem a Hlučínskem byl dán již tím, že Hlučínsko bylo integrální součástí Říše. Navíc se ani nejednalo o Sudetskou župu, nýbrž o Slezskou a posléze Hornoslezskou provincii. Hlučínska se tedy nemohla dotknout

nařízení vydaná v protektorátu. Veškerá správa území se řídila z Ratiboře. Heydrichiáda se Hlučínska výrazněji nedotkla, ovšem jsou známy případy, kdy bylo několik jednotlivců internováno v koncentračních táborech a tuším, že někteří i zastřeleni, pro schvalování atentátu. Nikdo se však odbojem a odporem na Hlučínsku nezabýval, takže dosud známé skutečnosti jsou značně neucelené.

Jak se vyvíjel průmysl na Hlučínsku? Byli obyvatelé povinně posíláni na práci do Říše?

Průmyslová situace Hlučínska byla podstatně lepší než za první republiky. Nejprve nastala plná zaměstnanost a s postupnými odvody mužů se dokonce začalo nedostávat pracovních sil, což bylo řešeno zvýšeným zapojením žen a přísunem válečných zajatců. Všechny podniky umístěné na Hlučínsku byly zapojeny do válečné výroby a plný provoz jim umožňovali právě zajatci. Kromě průmyslu byli ostarbeitři umisťováni i do zemědělství. Situace jako v protektorátu, kdy byli mladí a práce schopní posíláni na nucené práce, zde nenastala. Platily zde zákony a pravidla jako kdekoli jinde v Říši, tudíž se na mládež vztahovala pracovní povinnost v podobě Landjahru, což byla práce v zemědělství po dobu jednoho roku.

Co to byla Říšská pracovní služba?

V Reichsarbeitsdienst neboli v říšské pracovní službě byli organizováni mládenci půl roku před tím, než narukovali k armádě. Zde již navykli vojenskému životu, drilu, povelům, akorát místo zbraní měli lopaty a krumpáče, s jejichž pomocí zvelebovali zemi. Opravovali infrastrukturu, odklízeli sutiny a podíleli na různé výstavbě.

Hlučínsko je zemědělským krajem. Jak se zde dařilo rolníkům?

Situace v zemědělství byla velice obdobná jako v protektorátu. Existovalo odvádění dávek, dobytek podléhal evidenci a vše bylo podrobováno přísné kontrole. Přesto i zde se vyskytly černé porážky a různá šmelina. Někdo to chápal jako přilepšení, někdo jako maření válečného úsilí Říše.

Jaká byla sociální situace obyvatelstva?

Na tuto otázku není lehké odpovědět. Stála by za samostatný výzkum. Domnívám se, že nebyla zlá. Německo patřilo ke státům, které vyplácely rodinám vojáků velkou částku civilního platu. V porovnání s jinými válečnými státy se tato čísla zdají být

nesmírně horentní. Předpokládám, že právě díky těmto rentám a různým náhradám nemusela být situace až tak špatná.

Byli obyvatelé Pražské deportováni do koncentračních táborů?

Ano, šlo o případy odbojářů, mařitelů válečného úsilí, mužů, kteří odmítli nastoupit válečnou službu. Neznáme ale úplná čísla, neboť se to ještě nikdo nepokusil spočítat.

Jak vy, badatelé, postupujete, abyste uchovali výpovědi pamětníků?

Kromě soukromých iniciativ, které zde probíhají od uvolnění politického systému, proběhlo několik vědeckých výzkumů pořádaných Ostravskou univerzitou, zejména profesorkou Pavelčíkovou a doktorem Mečiarem. V současnosti si tento úkol vytýčilo Muzeum Hlučínska, které loni pro připravovanou expozici zaznamenalo sedmatřicet pamětníků. Problémem je, že pamětníci rychle mizí a také panuje jejich určitá nedůvěra. Proto je lepší k nim proniknout skrz známé či autority v dané vesnici.

Život na Hlučínsku mapují dva televizní dokumenty - Sloužil jsem ve wehrmachtu a Generace životem zkoušená. Jak dokumenty vznikaly?

Oba dokumenty vznikaly docela rozdílně. „Sloužil jsem ve wehrmachtu“ měl být primárně pořadem pro Českou televizi, měl jasný scénář a dle toho byla uzpůsobena i metodika rozhovoru. Pamětník sice mohl volně vyprávět, ale pak byl dotazován na konkrétní témata. Generace životem zkoušená vznikala primárně jako archiv. Otázky byly členěny, aby do budoucna mohly pomoci rozkrýt některou problematiku. Tvorba obou dokumentů byla jiná i v tom, že Česká televize často přijela, dotázala se a hned na ostro točila. Dnes se až divím, jak to mohli takto zvládnout. My jsme u dokumentu Generace životem zkoušená pečlivě plánovali a selektovali, a přesto se nám stalo, že nám den před natáčením někteří pamětníci odřekli svou účast. Proto jsme se někdy museli uchýlit k natočení méně výživných pamětníků. Primární přínos bych rozhodně spatřoval ve video archivu muzea, jenž díky tomu vznikl.

Plánujete video archiv zpřístupnit veřejnosti například v podobě internetového archivu?

Co se týče zveřejnění výpovědí na internetu, nemůže se tak v dohledné době stát hned z několika důvodů. V první řadě hraje roli technická stránka věci, kdy by bylo třeba vytvořit web a na něj nahrát pamětníky, přičemž se nejedná o malé soubory, takže by se

výpovědi musely komprimovat. Toto vše by vyžadovalo další finanční prostředky, kterých se Muzeu Hlučínska momentálně nedostává. Další překážkou je choulostivost témat ve výpovědích, neboť lidé z dokumentu stále žijí a dotýkají se jiných osob, což by mohlo způsobit problémy. Osekaná výpověď zase nebude vhodná pro práci historika, který potřebuje vidět a slyšet celý materiál. Počítá se tedy se zařazením archivu do expozice, kde si ho zájemci budou moci poslechnout. Bohužel už je 10 minut po dvanácté a pamětníci nám umírají. I z protagonistů „Generace“ již několik lidí zemřelo.

4.3 Anketa

V dnešním vydání se zaměřuji na život na Hlučínsko za druhé světové války, proto mě zajímalo jaké tradice a zvyky jsou pro Hlučínský region charakteristické?

Růžena – sekretářka (49 let)

Tradičními slavnostmi na Hlučínsku jsou odpust a krmáš. Odpust je svátek patrona, kterému je zasvěcen místní kostel. Krmáš je pro změnu oslava na počest vysvěcení kostela. U obou těchto událostí, které se slaví v neděli, je v kostele sloužená slavnostní mše a do vesnice přijede pouť. Rodina se sejde na slavnostní oběd a odpoledne tráví děti i dospělí na kolotočích. V naší obci se večer pořádá hudební zábava pro mladé, celá vesnice vždy ožije radostí a veselím.

Dožínky v Hati, zdroj: archiv obce Hat'

Jaroslav – skladník (54 let)

Charakteristickými jsou určitě dožínky. Jsou to tradiční zemědělské slavnosti na počest úspěšného sklizení úrody z polí. Za socialismu byly dožínky zakázané. Obnovy se dočkaly až po revoluci. Dožínky se konají většinou první až druhý týden v září. Slavnost začíná při nedělní bohoslužbě, kdy je poděkováno za úrodu a je posvěcen dožínkový věnec. Odpoledne projíždí obcí průvod, v jehož čele nesou chlapci dožínkový věnec

a kolem něho jdou mladé dívky v krojích. V průvodu má své čestné místo starosta obce spolu s místním knězem a také s hospodářem roku, kterého rolníci vybrali.

Pavla – zdravotní sestra (35 let)

Za pěknou tradici považují strassenfest, neboli slavnost ulice. Nevím, zda strassenfest má nějaké historické kořeny, nicméně v posledních pár letech se v obcích na Hlučínsku tyto slavnosti hojně pořádají. Každý rok je vybraná jedna ulice v obci, jejíž obyvatelé připraví na ulici stánky s domácím občerstvením, vínem, burčákem a podobně. Mnohdy dá pořádně zabrat, než projedete celou ulici a od každého souseda okusíte jeho dobroty. Navíc se každým rokem pořádající ulice předhání, která bude mít lepší program, v jakém stylu se strassenfest povede, jaké si připraví kostýmy a podobně.

Eliška – v důchodu (68 let)

U nás na v Hati, stejně tak jako v ostatních obcích, hodně dbáme na dodržování křesťanských zvyků. V neděli se chodí do kostela, dodržuje se klid od práce a rodiny se navštěvují. Také máme mnoho křesťanských tradic, například pouť ke kapli sv. Urbana, který je patronem zemědělců. K Urbánkovi se chodí první týden v květnu, kdy kněz požehná polím, aby byla velká úroda a pole nepostihlo velké sucho nebo záplavy.

Radek – policista (27 let)

Nevím, jestli je to přímo tradice charakteristická pro Hlučínsko, ale napadá mě stavění májky u svobodných děvčat, které jsou ve věku na vdávání. Májky se dodržují po celé republice na návsích, ale právě u nás se také staví u svobodných děvčat v předvečer prvního května. Na úplný vrchol pod ozdobeným věncem bývá zavěšena láhev alkoholu pro statného mládence. Ale nevím, zda proto, že se odváží májku pokácet nebo zda má odvahu požádat dívku o ruku. *(smích)*

4.4 Recenze

Neobyčejná svědectví pamětníků z Hlučínska

Začátkem letošního roku vydalo Muzeum Hlučínska stříhový dokument *Generace životem zkoušená*. Snímek zachycuje svědectví sedmatřiceti pamětníků z Hlučínska o nelehkém životě v období druhé světové války.

Nejedná se o klasickou publicistickou tvorbu, nýbrž

Povoz s koňmi byl běžným dopravním prostředkem, zdroj: Muzeum Hlučínska

o stříhový dokument, který se podle mého názoru výrazně promítl do celkové podoby. Volné vyprávění pamětníků bylo primárně pořízeno jako archivní materiál pro potřeby samotného muzea. Poutavý obsah pak tvůrci ve zhuštěné podobě nabídli divákům, což ale mnohdy nebývá zrovna lehkým úkolem.

Snímek je určen všem, kteří se zajímají o osudy našich předků, stejně jako starším divákům, kteří si při jeho zhlédnutí jistě vzpomenou na své zážitky z dob raného dětství a mládí. Zároveň vyprávění pamětníků má přispět k výuce dějepisu na hlučínských školách.

Ve snímku „Generace životem zkoušená“ spatřuji několik zásadních nedostatků, kterými se autoři ať už vědomě či nevědomě nezabývali. Na první pohled je divák, který není přesně obeznámen s historií kraje, dost zmaten z dějové linie celého dokumentu. Hlavní děj se sice chronologicky odvíjí, ale není doplněn žádnými titulky nebo komentáři, které by divákovi pomohli lépe se orientovat.

Při délce dokumentu 80 minut stačí chvíle nepozornosti k tomu, aby se divák přestal orientovat o situaci, kterou pamětník zrovna popisuje. Tento fakt jak také dán samotnou tvorbou dokumentu, při kterém tvůrci nechali pamětníky volně vyprávět a nekladli jim otázky na konkrétní témata, o kterých by měl dokument vypovídat, jak tomu bylo například u dokumentu „Sloužil jsem ve wehrmachtu“ v režii České televize.

Při sledování jsem sám znejistěl, o kom vlastně pamětník vypráví. Snáší se kritika na německého nebo českého vojáka? Mluví se o době, kdy patřilo Hlučínsko Československu nebo už Německu? Při první projekci vám tyto zásadní detaily lehce uniknou. Ovšem valná většina diváků si nepouští snímek dvakrát, aby jej zcela pochopila. Podle mého názoru autoři podcenili vyobrazení jednotlivých situací, o kterých pamětníci vyprávějí.

Hlavním prvkem samotného dokumentu, který postrádám, je úplná absence titulků a komentářů oddělující od sebe jednotlivé části filmu. Ve vyprávění se setkávám se scénou o životě obyvatel a rázem se děj přenáší k rukování mužů k Wehrmachtu, popřípadě k úplně odlišnému tématu, kterým je dezerce ke spojeneckým vojskům na konci války. Vhodně umístěný komentář by samotnému dokumentu jen prospěl a dodal mu srozumitelnější podobu. Přihlédnu-li, že autoři chtějí, aby byl dokument promítán ve školách jako součást výuky, je komentář nezbytný. Tvůrci se hájí, že veškeré nejasnosti, které z obsahu vychází, zodpoví vyučující.

Na druhou stranu snímek zachycuje autentické vyprávění svědků, kterých každým dnem ubývá a jejichž výpovědi mají neocenitelný charakter. Dokument „Generace životem zkoušená“, ostatně jako celý archiv Muzea Hlučínska, tak vznikl de facto pět minut před dvanáctou, kdy každá výpověď má svůj obrovský vypovídající charakter. Velice si cením záslužné a těžké práce vzbudit v pamětnících důvěru a zaznamenat jejich vzpomínky. V tomto ohledu má archiv nesmírně cenný a významný materiál, který poslouží celým příštím generacím pro edukativní a badatelskou činnost.

Samotný dokument „Generace životem zkoušená“ nese několik výrazných chyb ve zpracování, kterým se snad do budoucna autoři vyvarují. Závěrem celkové hodnocení dokumentu sráží chybějící komentáře, které by snímku dodaly větší vypovídací schopnost, stejně tak některé nejasné pasáže a jejich nevýrazné oddělení od ostatní dějové linie. Pozitivně hodnotím snahu autorů realizovat tak rozsáhlý projekt a zachytit jedny z posledních svědectví pamětníků. I když snímek není zrovna dokonalý ve svém střihovém zpracování, doporučuji ho všem ke zhlédnutí. Opomenou-li zmíněné nedostatky, jsou pro dokument velikým přínosem neskrývané reakce pamětníků dodávající snímku mimořádný emoční ráz, který nejde ničím nahradit. Dokument „Generace životem zkoušená“ hodnotím 65 %.

5. Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo za pomoci odborných zdrojů charakterizovat transformaci na válečné řízené hospodářství v protektorátu Čechy a Morava, analyzovat jednotlivá hospodářská odvětví podílející se na protektorátní ekonomice a za pomoci dobového, protektorátního tisku charakterizovat vnímání obyvatelstva na vliv ekonomicko-politických reforem zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha.

Téma protektorátu Čechy a Morava a s ním spojeného válečného řízeného hospodářství je poměrně hojně zachyceno v odborné literatuře. Problémem, se kterým jsem se při vypracování bakalářské práce setkal, byla mnohdy uváděná odlišná kvantifikovatelná data a částečná různorodost jejich interpretací. Tento fakt je z části zapříčiněn neúplným archivním materiálem, který nebyl dochován.

Vyhodnocením veškerých zdrojů a zpracováním bakalářské práce jsem dospěl těchto výsledků. Transformací na válečné řízené hospodářství v protektorátu Čechy a Morava dosáhla ekonomika protektorátu výrazné konjunktury. Tento růst byl zapříčiněn stimulací těžkého průmyslu a zbrojní výroby. Na celkovém hrubém domácím produktu protektorátu Čechy a Morava byl tento růst zpomalen výrazným útlumem v odvětvích lehkého průmyslu. Největší růst ekonomiky protektorátu probíhal v prvních válečných letech a to od roku 1939 až do roku 1941. Tehdy se hrubý domácí produkt v letech 1939 až 1941 zvýšil z 54,9 miliard korun na 76,1 miliard korun. Od roku 1941 bylo sice protektorátní hospodářství v růstu, ale již s mírnější vzestupnou tendencí. V roce 1944 dosahoval hrubý domácí produkt protektorátu Čechy a Morava 85,5 miliard korun.

Od roku 1944 se zhoršovalo zásobování průmyslu, vzrůstaly antinacistické postoje, docházelo k prostojmům a sabotážím ve výrobě. Opět nabýval na síle domácí odboj a území protektorátu bylo ohroženo stále častějšími nálety spojeneckých bombardérů. Zapříčiněním těchto vlivů a blížícím se koncem války protektorátní hospodářství v roce 1945 upadalo.

Zemědělská základna protektorátu se stala potravinovou zásobárnou nacistického Německa. Na rozdíl od průmyslové výroby, která vzkvétala, se nepodařilo nastartovat efektivní zemědělskou produkci, která by dosáhla konjunktury. Ze srovnání sklizní z let 1939 a 1944 vyplývá, že se snížila produkce všech významných plodin. Obilovin se sklídilo o 28 % méně, luštěnin o 39 %, a okopanin o 23 % méně než v roce 1939.

Zemědělství a lesnictví bylo během válečných let nekontrolovatelně drancováno. České lesy byly soustavně přetěžovány. Rozmezí přetěžování se v jednotlivých válečných letech pohybuje od 37 % do 85 %.

Za úpadkem zemědělství stojí mnoho faktorů. Jedním z nich byl nezájem rolníků podporovat válečný stav Říše a válečného řízeného hospodářství. Čím více zemědělci vyprodukovali, tím více museli odvádět v povinných dodávkách. Z pochopitelných důvodů neměli žádný stimul k vyšší produkci.

Zaměstnanost obyvatelstva se s přesunem německých výrobních kapacit do protektorátu neustále zvyšovala. Poptávka po zaměstnancích byla tak velká, že do práce byly povinně mobilizovány celé ročníky obyvatel. Lidé nepracovali jen v protektorátu, po tisících byli posíláni na práci do Říše. Veškerá pracovní organizace obyvatel spadala pod nově zřízené úřady práce, které byly uzákoněny vládním nařízením č. 193/1939 Sb.

Jmenováním Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora nastaly v protektorátu Čechy a Morava rozsáhlé ekonomicko-politické změny, které měly velký vliv na obyvatelstvo. Po Heydrichově uvedení do funkce 28. září 1941 nastala vlna teroru, tvrdých represí a poprav českého obyvatelstva. Heydrichovi šlo o zastrašení a podrobení českého národa. Na svou stranu si chtěl získat české dělníky, kterým dopřával řadu ústupků a výhod. Zvýšil sociální dávky, zavedl závodní jídelny, dal rozdat tisíce párů pracovních bot nebo umožnil dělníkům bezplatnou rekreaci v lázních.

Tyto Heydrichovy činy byly pozitivně přijímány dělnickou třídou a jejich kladný dopad na obyvatelstvo pozitivně zachycuje dobový tisk. Také je nesmírně důležité upozornit na cenzuru médií a zapojení aktivistických novinářů hlásajících proněmecké postoje s faktickou nemožností zveřejnění jakoukoliv kritiku vládnoucího německého aparátu a tudíž nemožností její reflektování v bakalářské práci.

Zcela jiná sociální situace panovala na Hlučínsku, kterému věnuji poslední část své práce. Hlučínsko bylo součástí Německa a tak také bylo přístupováno k jeho obyvatelům. Lidé nebyli nuceně posíláni za prací do Říše, nýbrž práci ve vnitrozemí Německa vyhledávali dobrovolně, protože zemědělský kraj Hlučínska nenabízel plné pracovní vytížení pro veškeré obyvatelstvo. Situace se změnila po povinném nástupu hlučínských mužů k jednotkám Wehrmachtu. Ženám připadla starost o zemědělství a rodinné statky. Jako výpomoc jim byli posíláni pracovníci z východu, takzvaní „ostarbeitři“.

V práci jsem dospěl ke zjištění, že Hlučínsko, jakožto přímá součást Německa, nebylo stíháno represemi a tvrdou tyraní, jak tomu bylo v protektorátu. Bádáním v obecních kronikách, zejména v kronice o obci Hať, jsem zjistil, že můj prapradědeček Alois Plaček vykonával funkci landráta neboli starosty obce Hať od 8. října 1939 až do konce roku 1944. V tomto místě se otvírá možnost pro další badatelskou činnost. Zejména sociální a ekonomické situace na Hlučínsku ve válečném a poválečném období. Jak mi paní profesorka Nina Pavelčíková sdělila, veškerá badatelská činnost na toto téma je velice obtížná z důvodů malého zachování dobových dokumentů a písemností, a také přetrvávajících dogmat a choulostivých osudů pamětníků z Hlučínska.

Seznam použité literatury

1. BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 1999, 657 s. ISBN 80-7260-017-6.
2. GERŠLOVÁ, Jana a Milan SEKANINA. *Teze k přednáškám předmětu Dějiny národního hospodářství*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta, 2002, 128 s. ISBN 80-248-0203-1.
3. GLAC, Aleš. *Protektorátní novinář Oldřich Skotal před Mimořádným lidovým soudem v Brně*. Brno 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra mediálních studií a žurnalistiky.
4. HART, Stephen a Russel HART. *Germans Tank sof World War II*. Brown Books, CR, 1998 Broown Packaging Books Ltd. 1998. ISBN 1-897884-37-0.
5. KÁRNÝ, Miroslav et al. *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. Praha: Tisková, ediční a propagační služba, 1991, 300 s. ISBN 80-7065-064-8.
6. KNÖDLOVÁ, Kristýna. *Novinář - jeho role a poslání optikou druhorepublikového a protektorátního tisku*. Brno: 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra mediálních studií a žurnalistiky.
7. NOVOTNÝ, Jiří. *Státní finanční hospodaření v období protektorátu v letech 1939 – 1945*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2006. 111 s. ISBN 80-86729-24-9.
8. OLŠOVSKÝ, Rudolf et al. *Přehled hospodářského vývoje Československa v letech 1918 -1945*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961. 713 s.
9. SEGEĐOVÁ, Lucie. *Jeskyně Moravského krasu za druhé světové války*. Brno: 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav.
10. SPOERER, Mark. *Nucené práce pod hákovým křížem: zahraniční civilní pracovníci, váleční zajatci a vězni ve třetí říši a obsazené Evropě v letech 1939 – 1945*. Praha: Argo, 2005, 314 s. ISBN 80-7203-708-0.
11. TEICHOVÁ, Alice. *Německá hospodářská politika v českých zemích v letech 1939-1945*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1998, 66 s. ISBN 80-7079-153-5.
12. VEIT, Ludwig. *Das Deutsche Glockenarchiv im Germanischen Nationalmuseum 1965–1985*. in: Lusus campanularum. Beiträge zur Glockenkunde. München 1986. s. 91-98.

Časopisy

1. DOBRODINSKÝ, Jaroslav. Památková ochrana zvonů. *Zprávy památkové péče*, 1955. č. 3, s. 103.
2. PRŮCHA, Václav. Československé hospodářství za nacistické okupace. *Dějiny a současnost*, 1966. č. 4. s. 33-36.
3. PRŮCHA, Václav. Soustavy řízení a fungování národního hospodářství v Československu v letech 1918-1945. *Ekonomická revue*, 1998. č. 1. s. 32-42.
4. VINTER, Jan. Heydrichova ekonomika – ke korupci v Čechách stačily cigarety, boty a maso. *Euro*, 2002. č. 24, s. 60 – 61. ISSN1212-3129.

Sborníky

1. KREJČÍ, Jaroslav. The Bohemian-Moravian War Economy. In Sborník *The Economic History of Eastern Europe 1919-1975*. Vol.II. *Interwar Policy, The War a Reconstruction*. Ed. M. K. Kaser and E. A. Radice. Press Oxford, 1986. Chapt. 19, s. 459-463.

Elektronické dokumenty:

2. *Heydrich-konečné řešení*, epizoda 1, Noc nad Protektorátem. TV, ČT 2. 4. září 2011. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/211563235400001-noc-nad-protektoratem/video/>
3. *Heydrich-konečné řešení*, epizoda 5, Muži pro konečné operace. TV, ČT 2. 4. září 2011. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/211563235400007-muzi-pro-specialni-operace/video/>
4. *Heydrich-konečné řešení*, epizoda 9, Judenrein. TV, ČT 2. 30. října 2011. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/211563235400009-judenrein/video/>
5. *Heydrich-konečné řešení*, epizoda 11, Budujeme lepší zítřek. TV, ČT 2. 13. listopadu 2011. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/211563235400011-budujeme-lepsi-zitrek/video/>
6. *Heydrich-konečné řešení*, epizoda 15, Venkov zachraňuje Prahu. TV, ČT 2. 11. prosince 2011. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/211563235400015-venkov-zachranuje-prahu/video/>

7. *Heydrich-konečné řešení*, epizoda 20, Je nutné mluvit německy. TV, ČT 2. 15. ledna 2012. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/211563235400020-je-nutne-mluvit-nemecky/video/>
8. *Opus pro smrtihlava: Portrét zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha*. [dokument]. Scénář a režie Karel Majda Maršálek. Krátký film Praha. 1984.

Novinové články

1. Národní politika. *Zvláštní hospodářský odbor při německé kriminální policii*. 1. 10. 1941, s. 4. [cit. 13. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/5291-psalo-se-v-tisku/?rubrika=197>
2. Národní politika, *Česká obec sokolská rozpuštěna*. 12. 10. 1941, s. 1. [cit. 13. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/5291-psalo-se-v-tisku/?rubrika=197>
3. Národní politika, *13.000 párů bot zdarma dělníkům do Škodovky*. 11. 1. 1942. s. 1. [cit. 13. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/5291-psalo-se-v-tisku/?rubrika=197>
4. Národní politika, *Židům vykázano uzavřené sídliště*. 1. 3. 1942. s. 2. [cit. 13. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/5291-psalo-se-v-tisku/?rubrika=197>
5. Národní politika, *Velkorysé zlepšení sociálního pojištění v Protektorátu*. 3. 4. 1942. s. 1. [cit. 13. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/5291-psalo-se-v-tisku/?rubrika=197>
6. Telegraf, Moravská Ostrava, *Spravedlivé rozhodnutí zastupujícího říšského protektora*. 10. 10. 1941, s. 1. [cit. 13. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10350893065-heydrich-konecne-reseni/5291-psalo-se-v-tisku/?rubrika=197>

Seznam zkratek

NOUZ	Národní odborová ústředna zaměstnanecká
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národně socialistická německá dělnická strana)
NSN	Národní svaz novinářský
SD	Sicherheitsdienst (zpravodajská služba Schutzstaffel a NSDAP)
SS	Schutzstaffel (ozbrojené jednotky NSDAP)

Prohlašuji, že

- jsem byl seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 11. května 2012

.....

Jiří Aujezdský

Seznam příloh

Příloha číslo 1 – Pohyb zboží mezi protektorátem Čechy a Morava ostatním územím říše

Příloha číslo 2 - Mapa administrativního členění protektorátu Čechy a Morava. Stav z let
1942-1945

Příloha číslo 3 - Přídělové lístky na maso

Příloha číslo 4 - Zobrazení polohy Hlučínska v Moravskoslezském kraji